

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GÜMRÜK KONTROLÜ UYGULAMALARININ
KAÇAKÇILIK ÜZERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Osman ŞAHPAZ

Enstitü Anabilim Dalı : Maliye

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Temel GÜRDAL

HAZİRAN – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

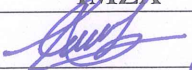
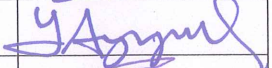
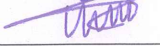
GÜMRÜK KONTROLÜ UYGULAMALARININ
KAÇAKÇILIK ÜZERİNE ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Osman ŞAHPAZ

Enstitü Anabilim Dalı : Maliye

“Bu tez 21/06/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Temel GÜRDAL	Başarılı	
Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ	Başarılı	
Dr.Öğr. Üyesi Hakan YAVUZ	Başarılı	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	Osman ŞAHPAZ
Öğrenci Numarası	:	1160Y06004
Enstitü Anabilim Dalı	:	Maliye
Enstitü Bilim Dalı	:	-
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Gümrük Kontrolü Uygulamalarının Kaçakçılık Üzerine Etkileri
Benzerlik Oranı	:	%11
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE ☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim. 21/06/2019 Öğrenci İmza		
☐ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir. Bilgilerinize arz ederim. /...../20..... Öğrenci İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Prof.Dr. Temel GÜRDAL Tarih: 21/06/2019 İmza: 		
☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında ve hazırlanmasında bilgisini ve tecrübesini asla esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Temel GÜRDAL'a, savunma sınavında ve sonrasında yapıcı eleştirileriyle çalışmanın gelişmesine katkı sağlayan jüri üyesi hocalarım Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ ile Dr. Öğr. Üyesi Hakan YAVUZ'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Ayrıca çalışmada kullanılan anketin hazırlanması ve uygulanması sırasında desteğini esirgemeyen mesai arkadaşlarım ve amirlerime teşekkür ederim.

Son olarak bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim anneme, babama, rahmetli dedeme ve hayatımın her alanında beni destekleyen ve yanımda olan hayat arkadaşım Dr. Kadriye İZGİ ŞAHPAZ ve oğlum Muhammed Anıl'a şükranlarımı sunarım.

Osman ŞAHPAZ
21.06.2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
GRAFİK LİSTESİ	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: TÜRKİYE’DE GÜMRÜK KONTROLÜ UYGULAMALARI VE İŞLEM SÜRELERİ	5
1.1. Gümrük Kontrolü	5
1.1.1. Gümrük Kontrolü Yetkisi	6
1.1.1.1. Gümrük ve Ticaret Müfettişleri.....	6
1.1.1.2. Gümrük Muayene Memurları.....	6
1.1.1.3. Gümrük Muhafaza Memurları.....	7
1.1.1.4. Gümrük Memurları.....	7
1.1.1.5. Gümrük Müşavirleri ve Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirleri	8
1.1.2. Gümrük Kontrolü Yöntemleri.....	10
1.1.2.1. Belge Kontrolü	11
1.1.2.2. Muayene	11
1.1.2.3. Laboratuvar Tahlili.....	12
1.1.2.4. Eşyanın Ekspertize Gönderilmesi	12
1.2. Türkiye’de Gümrük Kontrolü (İşlem Süreleri)	13
1.2.1. İthalatta İşlem Süreleri	15
1.2.2. İhracatta İşlem Süreleri	17
2.BÖLÜM: GÜMRÜKLERDE KAÇAKÇILIK	20
2.1. Kaçakçılığın Tanımı.....	20
2.2. Kaçakçılığın Tarihi	20
2.3. Kaçakçılık Türleri.....	21
2.3.1. Gümrük Kaçakçılığı	21
2.3.1.1. Narkotik Madde (Uyuşturucu) Kaçakçılığı	23
2.3.1.2. Silah Kaçakçılığı	25
2.3.1.3. Tarihi Eser Kaçakçılığı.....	26

2.3.1.4. Nükleer Madde Kaçakçılığı.....	27
2.3.1.5. Sigara ve İçki Kaçakçılığı	27
2.3.1.6. Akaryakıt Kaçakçılığı.....	29
2.3.1.7. Ticari Eşya Kaçakçılığı	30
2.3.2. Göçmen Kaçakçılığı.....	31
2.4. Kaçakçılık Suçlarına İlişkin Yasal Düzenlemeler.....	32
3.BÖLÜM: GÜMRÜK KONTROLÜ UYGULAMALARININ KAÇAKÇILIK ÜZERİNE ETKİLERİ: LİTERATÜR TARAMASI VE ALAN ARAŞTIRMASI	34
3.1. Literatür Taraması	34
3.2. Araştırmanın Amacı	35
3.3. Araştırmanın Yöntemi.....	36
3.4. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örnek Kütlesi	37
3.4.1. Ana Kütlev	37
3.4.2. Örnek Kitle	38
3.5. Gümrük Müşavirleri ve Çalışanları ile Yapılan Anket Çalışması	38
3.5.1. Ankete Katılan Gümrük Müşavirleri ve Çalışanları ile İlgili Genel Bilgiler	38
3.5.1.1. Katılımcıların Meslekleri	38
3.5.1.2. Katılımcıların Yaş Dağılımı	39
3.5.1.3. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı	39
3.5.1.4. Katılımcıların Eğitim Durumu	40
3.5.1.5. Katılımcıların Meslekteki Çalışma Süreleri	40
3.5.2. Gümrük Kontrolü Uygulamalarının Gümrük Kaçakçılığı ile İlişkisi.....	41
3.5.2.1. Gümrük Prosedürleri ile Gümrük Kaçakçılığı İlişkisi	41
3.5.2.2. Gümrük Kontrol Sürelerinin Etkileri	43
3.5.2.3. Yeni ve Teknolojik Uygulamaların Etkileri	53
3.5.2.4. Bilgi Düzeyinin Etkileri	57
SONUÇ.....	60
KAYNAKÇA	64
EK	67
ÖZGEÇMİŞ.....	69

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliđi
ATR	: Admission Temporaire Roulette
BİLGE	: Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri
GTİP	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
KİHBİ	: Kaçakçılık, İstihbarat, Harekât ve Bilgi Toplama
KOM	: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele
M.Ö.	: Milattan Önce
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliđi
TIR	: Transports Internationaux Routiers
TSE	: Türk Standardları Enstitüsü
v.dğr.	: ve diğeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Türkiye Geneli Gümrük Müşavir ve Yardımcıları	9
Tablo 2 : İthalat İşlem Süreleri (2017).....	16
Tablo 3 : İthalat İşlem Süreleri (İlk yarım saat)	17
Tablo 4 : İhracat İşlem Süreleri (2017).....	18
Tablo 5 : İhracat İşlem Süreleri (İlk yarım saat).....	19
Tablo 6 : Yıllara Göre En Fazla Yakalama Yapılan Eşya Türleri	22
Tablo 7 : Türlerine Göre Uyuşturucu Madde Yakalamaları.....	25
Tablo 8 : Yıllara Göre Tarihi Eser Yakalamaları (TL).....	27
Tablo 9 : Türlerine Göre Akaryakıt Yakalamaları (Kg-TL).....	30
Tablo 10 : Yıllara Göre Ticari Eşya Yakalamaları (TL)	31
Tablo 11 : Gümrük Müşavir ve Yardımcıları	37
Tablo 12 : Katılımcıların Yaş Ortalaması.....	39
Tablo 13 : Katılımcıların Meslekteki Çalışma Süreleri.....	40
Tablo 14 : Gümrük Prosedürlerinin Karmaşıklığı Kaçakçılığa Yönlendirmektedir.....	41
Tablo 15 : Genel Bilgiler ile Gümrük Prosedürleri İlişkisi Test Sonuçları	42
Tablo 16 : Eğitim Durumu ile Gümrük Prosedürleri İlişkisi.....	42
Tablo 17 : Gümrük Kontrolü ile Kaçakçılık İlişkisi Güvenilirlik Analizi:Cronbach Alfa Katsayısı	43
Tablo 18 : Gümrük Kontrollerinin Uzaması Kaçakçılığa Yönlendirir	44
Tablo 19 : Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Kontrol Süresi) İlişkisi Test Sonuçları	44
Tablo 20 : Yaş ile Gümrük Kontrolü (Kontrol Süresi) İlişkisi	45
Tablo 21 : Gümrük Kontrollerinin Sıkılaştırılması Kaçakçılığa Yönlendirir	45

Tablo 22 : Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Kontrollerin Sıklığı) İlişkisi Test Sonuçları.....	46
Tablo 23 : Gümrük Kontrollerinin Uzun Sürmesi Kaçakçılığın Önemli Bir Nedenidir	46
Tablo 24 : Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Kontrollerin Uzunluğu) İlişkisi Test Sonuçları.....	47
Tablo 25 : Eğitim Durumu ile Gümrük Kontrollerinin Uzunluğu İlişkisi	47
Tablo 26 : Gümrük Kontrolü ile Maliyet İlişkisi Güvenilirlik Analizi: Cronbach Alfa Katsayısı	48
Tablo 27 : Gümrüklerdeki Kontrol Elemanlarının Sayıca Az Olması Gümrük İşlem Süresini Artırır.....	49
Tablo 28 : Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Eleman Sayısı) İlişkisi Test Sonuçları	49
Tablo 29 : Bakanlığın Gümrük İşlem Sürelerini Rapor Etmesi Denetim Sürecini İyileştirir	50
Tablo 30 : Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (İşlem Sürelerinin Rapor Edilmesi) İlişkisi Test Sonuçları.....	50
Tablo 31 : Gümrük Kontrolü Aşamasında Firmaların Zaman Kaybına Uğratılmaması Önemlidir	51
Tablo 32 : Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Zaman Kaybı) İlişkisi Test Sonuçları	51
Tablo 33 : Gümrük Kontrollerinin Hızlı Sonuçlandırılması Önemlidir	52
Tablo 34 : Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Hız) İlişkisi Test Sonuçları	53
Tablo 35 : E-Denetim ile Daha Hızlı İşlem Yapılmaktadır	53
Tablo 36 : Tek Pencere Sistemi Gümrük İşlem Süresini Azaltır.....	54
Tablo 37 : Kâğıtsız Gümrük İşlemleri Kaçakçılığı Azaltır.....	54
Tablo 38 : X-Ray Taraması Kaçakçılığı Önlemede Etkin Bir Yöntemdir	55

Tablo 39 : Kaçakçılıkla Mücadelede Gümrük Personelinin Gümrük Mevzuatı Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olması Etkilidir	58
Tablo 40 : Gümrükte İş/İşlem Yapanların İşleyiş Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olmaması Kaçakçılığa Sebep Olmaktadır	58

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Yıllara Göre Uyuşturucu Yakalamaları (TL)	24
Grafik 2: Silah ve Mühimmat Yakalamaları (TL)	26
Grafik 3: Yıllara Göre Sigara Yakalamaları (Paket Sayısı)	28
Grafik 4: Yıllara Göre Tütün ve Alkol Yakalamaları (TL)	28
Grafik 5: Yıllara Göre Akaryakıt Yakalamaları (TL)	30
Grafik 6: Kaçak Göçmen Yakalamaları	32
Grafik 7: Katılımcıların Meslekleri	38
Grafik 8: Katılımcıların Cinsiyet Dağılımları	39
Grafik 9: Katılımcıların Eğitim Düzeyi	40

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐	
Tezin Başlığı: GÜMRÜK KONTROLÜ UYGULAMALARININ KAÇAKÇILIK ÜZERİNE ETKİLERİ				
Tezin Yazarı: Osman ŞAHPAZ		Danışman: Prof.Dr. Temel GÜRDAL		
Kabul Tarihi: 21.06.2019		Sayfa Sayısı: ix(ön kısım) + 66(tez) + 2(ekler)		
Anabilim Dalı: Maliye				
Gümrük kontrolü uygulamaları, gümrük kaçakçılığı ile mücadelede başarılı olunabilmesi açısından hem dünyada hem de ülkemizde önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Uluslararası ticarete gümrük kontrol işlemlerinin oluşturduğu zaman ve işlem maliyetleri bir gümrük sınırı olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan gümrük kontrol uygulamaları; uluslararası endekslerde, ekonometrik analizlerde ve alan araştırmalarında gösterge olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda yapılan yerli ve yabancı literatürdeki araştırmaların; gümrük kontrolü işlemlerinin ithalat ve ihracat hacmi üzerindeki zaman ve maliyet yükleri, gümrük işlemlerinin etkinliği ve gümrük işlem sürelerini etkileyen faktörler üzerine olduğu görülmektedir. Bu açıdan literatürden farklı olarak; araştırmamızda gümrük kontrolü uygulamalarının gümrük kaçakçılığı ile ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, gümrük kontrolü uygulamalarının gerçekleştirilmesinde süreçten en çok etkilenen; Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, meslekte çalışma süreleri gibi demografik özelliklerinin yanı sıra gümrük prosedürlerinin karmaşıklığının, gümrük kontrolü sürelerinin, gümrük mevzuatı hakkında bilgi düzeyinin, E-denetim, Tek Pencere Sistemi ve kâğıtsız gümrük işlemleri gibi yeni ve X-Ray gibi teknolojik uygulamaların gümrük kaçakçılığı üzerinde etkili olup olmadığı ile ne derece etkili olduğunu ölçmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarına anket uygulanmış olup gümrük kontrolü uygulamaları ile gümrük kaçakçılığı arasındaki ilişki “SPSS for Windows” (22.0) programında çeşitli testler ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların gümrük kontrol uygulamaları ile gümrük kaçakçılığı arasında ilişki kurmadığı görülmüştür. Buna karşın, katılımcıların, gümrük kontrolü sürelerinin iyileştirilmesi, yeni ve teknolojik kontrol uygulamaları ile gümrükte iş/işlem yapanların gümrük mevzuatına hakim olmasının kaçakçılıkla mücadelede etkili olacağı fikrine olumlu yaklaştıkları tespit edilmiştir.				
Anahtar Kelimeler: Gümrük Kontrolü, Gümrük Kaçakçılığı, Anket Çalışması				

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐	
Title of Thesis: THE EFFECTS OF CUSTOMS CONTROL PRACTICES ON SMUGGLING				
Author of Thesis: Osman ŞAHPAZ Supervisor: Professor Temel GÜRDAL				
Accepted Date: 21.06.2019		Number of Pages: ix(pretext)+66(mainbody)+2(app.)		
Department: Public Finance				
Customs control practices are an important issue to be emphasized both in the world and in our country in order to be successful in the fight against customs smuggling. The time and procedure costs generated by customs control procedures in international trade are considered as a customs limit. Customs control practices in this respect; it has started to be used as an indicator in international indices, econometric analyzes and field researches. It is seen that the researches in domestic and foreign literature were conducted on “time and cost burdens of customs control procedures on import and export volume”, “efficiency of customs clearance” and “factors affecting customs clearance times”. In this respect, unlike the literature; in our research, the relationship between customs control practices and customs smuggling was emphasized. In this context, the most affected by the process in the implementation of customs control; demographic characteristics of Customs Brokers and their employees such as age, gender, education level, working time in the profession as well as the complexity of customs procedures, customs control periods, level of knowledge about customs legislation, "E-inspection", "Single Window System" and "paperless customs procedures" new and technological applications such as "X-ray"; and to determine whether it is effective on customs smuggling and how effective it is. For this purpose, Customs Brokers and their employees were surveyed and the relationship between customs control practices and customs smuggling was analyzed with various tests in “SPSS for Windows” (22.0) program. According to the results of the analysis, it was observed that the participants did not establish a relationship between customs control practices and customs smuggling. However, the participants; improving customs control times, new and technological control practices and to be masters of customs legislation who doing business/procedures in customs is determined that they will be effective in the fight against smuggling.				
Keywords: Customs Control, Customs Smuggling, Survey Study				

GİRİŞ

Ticaretin ülkelerin büyümesi ve kalkınması açısından önemi göz önüne alındığında gümrük kaçakçılığından kaynaklanan maddi kayıpların ve itibar kaybının etkilerinin iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan ekonomik ve idari düzenin korunması, kamu güvenliğinin sağlanması, tüketicinin korunması, canlı türlerinin korunması, çevrenin korunması, kültürel mirasın korunması, fikri mülkiyet haklarının korunması ve taşımacılık işlemlerinin düzenli yapılması gibi ekonomik, mali, sosyal ve hukuki açıdan beklentilerin yüksek olduğu gümrük kontrolü uygulamalarına önem verilmesi ön plana çıkmaktadır. Bu açıdan ilişkilendirildiğinde gümrük kaçakçılığı ile mücadelede başarılı olunabilmesi için gümrük kontrolü uygulamalarının işleyişinin değerlendirilmesi hem dünyada hem de ülkemizde üzerinde durulması gereken bir konu olmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu nedenle çalışmamız, gümrük kontrolü uygulamalarının gerçekleştirilmesinde süreçten en çok etkilenen; Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, meslekte çalışma süreleri gibi demografik özelliklerinin yanı sıra gümrük prosedürlerinin karmaşıklığının, gümrük kontrolü sürelerinin, gümrük mevzuatı hakkında bilgi düzeyinin, E-denetim, Tek Pencere Sistemi ve kâğıtsız gümrük işlemleri gibi yeni ve X-Ray gibi teknolojik uygulamaların gümrük kaçakçılığı üzerinde etkili olup olmadığı ile ne derece etkili olduğunu ölçmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarına anket uygulanmış olup gümrük işlem süreleri ile gümrük kaçakçılığı arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Gümrük kontrolü uygulamalarının önemli bir tarafı olan Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının gümrük kontrolü uygulamalarının ve gümrük kontrolü sürelerinin gümrük kaçakçılığı ile ilişkisini tespit etmek amacıyla gerçekleştirdiğimiz anket çalışmamız ileriye dönük olarak değerlendirilerek elde edilen sonuçlar doğrultusunda gümrük kaçakçılığı ile başarılı bir şekilde mücadele edilebilmesine yönelik öneriler sunabilmesi adına önemsenmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Gümrük kaçakçılığını etkileyen faktörlerin ekonomik, sosyal, mali, kültürel ve coğrafi açılardan çok yönlü olması ve verilerin yetersiz olma özelliği, gümrük kaçakçılığı üzerindeki etkisi araştırılan faktörlerin uygulamalı bir çalışma ile incelenmesini ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda anket yöntemi tercih edilmiştir. Ayrıca gümrük kontrolünün gümrük kaçakçılığı ile ilişkisi konusunda Türkçe literatürde yapılmış ampirik çalışmaların yetersizliği ve resmi veri eksikliği dikkate alındığında bu çalışmada anket yöntemini kullanmanın faydalı olacağı düşünülmüştür.

Kocaeli'deki Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının gümrük kaçakçılığı üzerinde gümrük kontrolü uygulamalarının etkileri hakkındaki düşüncelerini ölçmeye yönelik hazırladığımız ankette, anketin amacına ve bu amacı en iyi yansıtacak sorulara yer verilmiştir. Anket sorularının hazırlanmasında yerli ve yabancı literatür taranmıştır. Anket formunda Rennis Likert tarafından geliştirilen 5'li Likert ölçeğine (1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum) uygun 19 soru yer almaktadır.

Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının ankette yer alan ifadelere katılımını ölçmeye yönelik hazırlanmış Likert ölçekli sorular gümrük prosedürlerinin karmaşıklığı, gümrük kontrolü süreleri, gümrük kontrollerinin etkinliği ve sıklığı, gümrük kontrol elemanlarının sayısı, gümrük mevzuatı hakkında bilgi düzeyi, E-denetim, Tek Pencere Sistemi ve kâğıtsız gümrük işlemleri gibi yeni ve X-Ray taraması gibi teknolojik uygulamaların gümrük kaçakçılığına etkilerini tespiti yöneliktir. Ayrıca ankette katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve meslekte çalışma süresi gibi demografik özelliklerini yansıtacak 5 soru sorulmuştur. Ayrıca ankette bir tane katılımcıların ankete eklemek istediklerini belirtebilecekleri bir açık uçlu soru vardır.

Araştırmamızın ana kütlesi Kocaeli İli'nde faaliyet gösteren Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarıdır. Kaynakların kısıtlı olması nedeniyle ana kütlenin tamamına ulaşmak mümkün olmadığı için ana kütleyi temsil edecek çalışanlar arasından olasılık hesabına dayanmayan örnekleme tekniklerinden “kolayda örnekleme” yöntemi ile örnek kitle oluşturulmuştur. Anketimiz, ana kütleyi temsil edecek 180 katılımcıdan oluşmaktadır. Uygulama sonucunda 180 Gümrük Müşaviri ve çalışanlarından elde edilen veriler “SPSS for Windows” (22.0) programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın Kısıtları

Kapsamı sınırlı olmakla birlikte gümrük kontrolü yapma yetkileri olan gümrük müşavirleri ve gümrük kontrolü uygulamalarından sahada oldukça etkilenen gümrük müşaviri ve çalışanlarının (gümrük müşavir yardımcıları ve iş takipçileri) gümrük kontrolü uygulamalarına bakış açılarını, gümrük kontrolü sürelerinin gümrük kaçakçılığı üzerindeki etkilerini tespit etmeyi amaçlayan bir anket uygulaması gelecekte oluşturulacak gümrük politikalarına ışık tutması açısından önem arz etmektedir. Fakat her çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da elde edilen bulguların toplanmasında kısıtlarla karşılaşmıştır. Öncelikle gümrük kaçakçılığını etkileyen faktörler devletin uyguladığı tüm politikalardan etkilenmekle birlikte ekonomik, sosyal, mali, kültürel ve coğrafi olmak üzere çok yönlüdür. Bu özelliği nedeniyle tüm bu faktörleri kapsayan bir araştırmanın yapılması çalışmanın etkinliği açısından önemli iken kaynakların hem zaman hem de maliyet açısından kısıtlı olması nedeniyle çalışma Kocaeli İli ile sınırlandırılmıştır. Diğer bir sınırlama ise, yine aynı maddi kısıtlar nedeniyle örneklem seçiminde kolayda örnekleme yönteminin kullanılmış olmasıdır.

Tezin İçeriği ve Kapsamı

Gümrük kontrolü uygulamalarının gümrük kaçakçılığı ile ilişkisinin incelendiği bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde kanun, kanun hükmünde kararname ve yönetmeliklerden yararlanarak Türkiye’de gümrük kontrolü uygulamalarının kavramsal çerçevesi ve işleyişi hakkında bilgi verilmiştir. Bu kapsamda gümrük kontrolü tanımlanmış ve gümrük kontrolü yapmakla yetkili olan birimler ve görevleri tanıtılmıştır. Daha sonra gümrük kontrolü yöntemleri başlıklar halinde incelenmiştir. Son olarak da Ticaret Bakanlığı’nın raporladığı gümrük işlem süreleri hakkında bilgi verilmiş ve ithalat ve ihracata ilişkin işlem süreleri gümrük kontrolü uygulamaları ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde gümrük kaçakçılığı kavramı üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda farklı kaynaklardan gümrük kaçakçılığının tanımına yer verilmiş ve tarihsel gelişimi üzerinde durulmuştur. Daha sonra Gümrük kaçakçılığının türleri başlıklar halinde incelenmiştir. Bu kapsamda kaçakçılık türleri sınıflandırılırken kaçakçılığı yapılanın ne olduğu insan mı eşya/mal mı olduğuna bakılarak değerlendirme yapılmıştır. Kaçakçılığı yapılan insansa göçmen kaçakçılığı olarak değerlendirilirken bunun

dışında kalanlar gümrük kaçakçılığı olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ülkemizde yaygın olan kaçakçılık türleri; Gümrük kaçakçılığı başlığı altında, Narkotik Madde (Uyuşturucu) Kaçakçılığı, Silah ve Mühimmat Kaçakçılığı, Tarihi Eser Kaçakçılığı, Nükleer Madde Kaçakçılığı, Sigara ve İçki Kaçakçılığı, Akaryakıt Kaçakçılığı ve Ticari Eşya Kaçakçılığı olmak üzere 7 başlıkta sınıflandırılmıştır. Göçmen Kaçakçılığı ise ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise gümrük müşaviri ve çalışanlarına gümrük kontrolü uygulamalarının gümrük kaçakçılığı üzerindeki etkileri hakkındaki görüşlerinin tespitine yönelik uygulamış olduğumuz anket çalışmasından elde edilen verilerin istatistiksel analizlerine ve analizlerin yorumlanmasına yer verilmiştir. Yine bu bölümde çalışmanın sonuçları özetlenmiş ve elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler sunulmuştur.

1. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE GÜMRÜK KONTROLÜ

UYGULAMALARI VE İŞLEM SÜRELERİ

Bu bölümde gümrük kontrolünün tanımı, amacı ve ülkemizdeki işleyişi teknik olarak yazılacak, mevzuatta 07.07.2009’da yapılan değişikliğe kadar “gümrük denetimi” olarak yer alan “gümrük kontrolü” kavramı tanıtılacaktır. Bu tanımlar eşliğinde gümrük kontrolü uygulamalarının ülkemizde nasıl, kim tarafından ve hangi yöntemlerle yapılmakta olduğu ifade edilmeye çalışılacaktır. Daha sonra Türkiye’de gümrük işlem süreleri hakkında bilgi verilerek değerlendirme yapılacaktır.

1.1. Gümrük Kontrolü

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte yer alan bilgilere göre; Rumcadan dilimize geçen Gümrük; “Bir ülkeye giren veya bir ülkeden çıkan mal ve eşya üzerinden alınan vergi ile bunu tahsil etme işlemiyle uğraşan devlet kuruluşu” ve “Sınır kapılarında denetim ve gözetim işlerinin yapıldığı yer” anlamlarına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2018:1).

Gümrük Mevzuatının temelini AB Gümrük Mevzuatına uyum çalışmaları sonucunda çıkartılan 27.10.1999 Tarih ve 4458 Sayılı Gümrük Kanunu oluşturmaktadır. Bu kanunun uygulanmasını sağlamak amacıyla 2000 ve 2002 yılında yönetmelik çıkarılmış olup son olarak halen yürürlükte olan Gümrük Yönetmeliği 07.10.2009 tarih ve 27369 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu kapsamda gümrük kontrolü, gümrük mevzuatının doğru uygulanmasının sağlanması için; yetkililerce, eşyanın muayenesi, beyanname verileri ile ekindeki belgelerin varlığının ve gerçekliğinin doğrulanması, işletmelerin hesap ve diğer kayıtlarının incelenmesi, taşıma araçlarının kontrolü, bagajların ve kişilerin yanlarında ya da üstlerinde taşıdıkları diğer eşyanın kontrolü ile resmi araştırmalar ve diğer benzeri uygulamaları içermektedir (Gümrük Kanunu, 1999). Gümrük kontrolünde ekonomik, mali, sosyal ve hukuki açıdan beklenen amaç ise; ekonomik ve idari düzenin korunması, kamu güvenliğinin sağlanması, tüketicinin korunması, canlı türlerinin korunması, çevrenin korunması, kültürel mirasın korunması, fikri mülkiyet haklarının korunması ve taşımacılık işlemlerinin düzenli yapılmasıdır (Üyümez - Gültekin, 2016:345).

Gümrük Kanununda; 18.06.2009 tarihinde kabul edilen 5911 sayılı Gümrük Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 1.maddesiyle yapılan değişiklikle¹; “gümrük denetimi” olarak yer alan kavram tanımı daha kapsamlı hale getirilerek “gümrük kontrolü” olarak değiştirilmiştir. Çalışmamızda, güncel mevzuatla uyumlu olması ve tanım olarak denetim kavramına göre daha kapsayıcı olması nedeniyle; “gümrük kontrolü” ifadesi kullanılmıştır.

1.1.1. Gümrük Kontrolü Yetkisi

Gümrük kontrolü; gümrük ve ticaret müfettişleri, gümrük muayene memurları, gümrük muhafaza memurları ve gümrük memurları gibi gümrük kontrolüne yetkili Ticaret Bakanlığı personeline gümrük mevzuatı ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde yapılmaktadır.

Bununla birlikte üstlendikleri sorumluluk gereği gümrük personeli sayılmamakla birlikte gümrük müşavirleri tarafından da kapsamı sınırlı olmak üzere gümrük kontrolü yapılabilmektedir (Üyümez - Gültekin, 2016:358,359).

1.1.1.1. Gümrük ve Ticaret Müfettişleri

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri, gümrük bölgesi içinde bulunan bütün nakil vasıtalarını, bunların yük ve eşyasını, personel ve yolcularını muayene etmeye; Ticaret Bakanlığının denetimi altında bulunan liman, geçici depolama sahası, serbest bölge ve antrepo gibi gümrüklü sahalardaki mevcut mallarla bu mallara ilişkin kayıtları incelemeye, teftiş etmeye Hazine ve Bakanlığın haklarının korunması için önerilerde bulunmaya ve gerekli tedbirler almaya yetkilidir (Gümrük ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2011; Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği, 2019).

1.1.1.2. Gümrük Muayene Memurları

Gümrük Muayene Memurları gümrük kontrolü yetkilerini, Gümrük ve Ticaret

¹ Değişiklikten önceki hali: “Gümrük denetimi” deyimi, gümrük mevzuatına ve gereken hallerde gümrük gözetimi altındaki eşyaya uygulanacak diğer hükümlere uyulmasını sağlamak üzere eşyanın muayenesini, belgelerin varlığının ve gerçekliğinin kanıtlanmasını, işletme hesaplarının, defterlerinin ve diğer yazılı belgelerin tetkikini, nakil araçlarının kontrolünü, bagajların ve kişilerin yanlarında ya da üstlerinde taşıdıkları eşyanın kontrolünü, idari araştırmalar ve benzeri diğer işlemlerin yapılması gibi özel işlemlerin yerine getirilmesini;” (Gümrük Kanunu, 1999).

Bakanlığı Taşra Teşkilatı Çalışma Yönetmeliğinin 39. maddesinden almaktadır.

Bu düzenlemeye göre; gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulacak eşyanın muayene ve kontrolünü yapmak, Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonunu² tespit etmek, gümrük vergileri ile gümrük idarelerince tahsil edilmesi gereken vergi, fon ve diğer malî yükümlülüklerin tahakkukunu yapmak, muafiyet ve istisna hükümlerini uygulamak gümrük muayene memurunun görev, yetki ve sorumluluklarıdır.

1.1.1.3. Gümrük Muhafaza Memurları

Gümrük Muhafaza Memurları gümrük kontrolü yetkilerini, yine aynı yönetmeliğin 40. maddesinden almaktadır.

Bu düzenlemeye göre; deniz ve hava limanlarıyla kara sınırlarındaki gümrük kapılarında ve diğer gümrüklü yer ve sahalarda giriş ve çıkış yapan kişi, eşya ve taşıtların kontrol ve muhafazası ile işlemlerinin yapılması amacıyla sevk edilmesini sağlamak, kişi, eşya ve taşıtların işlemleri tamamlanmadan gümrüklü yer ve sahalardan çıkmalarını önlemek, gümrüklü yer ve sahaların gözetim, takip ve muhafazasını sağlamak gümrük muhafaza memurunun gümrük denetimine esas teşkil eden görevleridir (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Taşra Teşkilatı Çalışma Yönetmeliği, 2012).

1.1.1.4. Gümrük Memurları

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Taşra Teşkilatı Çalışma Yönetmeliği kapsamında gümrük kontrol işlemlerinin gözetimiyle görevli gümrük memurlarının yapmaya yetkili olduğu işlemler aşağıda özetlenmiştir (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Taşra Teşkilatı Çalışma Yönetmeliği, 2012):

- Gümrük işlemlerine konu eşya taşıyan taşıtları haricen kontrol etmek; eşyanın aktarılması ve yüklenmesi işlemlerine nezaret etmek; beyannamelerinde belirtilen kap sayıları ile taşıtlara yüklenmesi veya boşaltılması sonucu yüklenen/boşaltılan kap sayılarını karşılaştırarak kontrol etmek, dökme eşya ile şüpheli hallerde diğer

² Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP): Türk Gümrük Tarife Cetvelinde (Türk Gümrük Tarife Cetveli: Eşyanın cins ve niteliklerine göre sistematik bir şekilde numaralandırılarak sınıflandırıldığı ve 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkında Kanunda yer alan gümrük vergisi oranlarının gösterildiği Bakanlar Kurulunca kabul edilen cetvel), on iki rakamdan oluşan pozisyon (Gümrük Yönetmeliği, 2009).

eşyanın tartımının yaptırılmasını sağlamak,

- Gümrük işlemleri tamamlanmış eşyayı taşıyacak araçların varış gümrüğüne sevk edilmesi esnasında güvenlik mühürlerini tatbik etmek, mühür numarası, güzergâh, sevk ve varış tarih ve saatlerini sisteme işleyerek aracın sevkini yapmak,
- Şüpheli hallerde beyanın kontrolü amacıyla eşyanın muayene ve tarama sistemine yönlendirilmesini sağlamak üzere ilgili birimlere bilgi vermek,
- Eşyadan alınacak numunenin tahlilinin yapılacağı laboratuvara yakın mesafede bulunması durumunda, numunenin laboratuvara götürülmesine refakat etmek,
- Yurda girişine izin verilmeyen ve gümrük denetimi altında bulunan ambarlarda muhafaza edilen yolcu beraberli eşyanın ve süresi içinde yurt dışı edilmek üzere gümrük işlemleri tamamlanmış olan eşyanın yurt dışına çıkışına nezaret etmektir.

1.1.1.5. Gümrük Müşavirleri ve Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirleri

Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca yayımlanan 6 seri numaralı Gümrük Genel Tebliğinde; Gümrük Müşaviri, “eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulmasına ilişkin gümrük işlemlerini dolaylı temsil yoluyla takip eden, sonuçlandıran ve kendilerine Bakanlıkça gümrük müşavirliği izin belgesi verilen kişi”; Yetkilendirilmiş Gümrük Müşaviri de “Bu Tebliğ kapsamındaki tespit işlemlerini yapan ve sonucunda tespit raporu düzenleyen, Bakanlıkça adına yetki belgesi düzenlenen gerçek kişi veya tüzel kişi ortağı gümrük müşaviri” olarak ifade edilmektedir (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2016).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere gümrük müşavirleri devlet memuru olmamakla birlikte, gümrük idarelerinde iş takibi yapabilmeleri için Bakanlıktan izin belgesi almaları gerekmektedir.

Gümrük müşavir ve yardımcılarının Bakanlıktan aldıkları izin belgelerinde iş takibi yapabilecekleri Gümrük İdarelerinin bağlı bulunduğu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğünün adı yazmaktadır. Farklı bir bölgede iş takibi yapılmak istenmesi durumunda iş takibi yapılacak Gümrük İdaresine önceden bilgi verilmesi gerekmektedir. Çalışma bölgesinin tamamen değiştirilmek istenmesi durumunda ise Bakanlıktan alınan izin belgesinin değiştirilmesi gerekmektedir (Gümrük Yönetmeliği, 2009).

Türkiye Geneli Gümrük Müşavir ve Yardımcıları sayıları Tablo 1’de yer almaktadır. Buna göre Ticaret Bakanlığına bağlı on sekiz Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğüne kayıtlı olmak üzere Türkiye geneli toplamda 3.413 Gümrük Müşaviri ve 10.144 Gümrük Müşavir Yardımcısı olduğu görülmektedir. Gümrük Müşavirlerinden 377’si Yetkilendirilmiş Gümrük Müşaviri izin belgesine sahiptir.

Tablo 1
Türkiye Geneli Gümrük Müşavir ve Yardımcıları

Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlükleri	Gümrük Müşaviri	Gümrük Müşavir Yardımcısı
Batı Akdeniz	35	114
Batı Marmara	10	39
Doğu Akdeniz	39	85
Doğu Anadolu	0	1
Doğu Karadeniz	5	10
Doğu Marmara	53	144
Ege	395	1.131
Fırat	1	3
GAP	25	94
Gürbulak	1	3
İpekyolu	9	17
İstanbul	2.174	6.477
Kaçkar	2	1
Orta Akdeniz	261	883
Orta Anadolu	216	499
Orta Karadeniz	11	29
Trakya	16	55
Uludağ	160	559
Türkiye Geneli	3.413	10.144

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

Tabloyu detaylı olarak incelediğimizde; en fazla gümrük müşaviri ve yardımcısının İstanbul Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğüne bağlı Gümrük İdarelerinde iş takibi yaptıkları; İstanbul’u İzmir gibi işlem hacmi yüksek gümrük idarelerinin bağlı olduğu Ege Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğünün takip ettiği görülmektedir.

Gümrük müşavirleri ve yetkilendirilmiş gümrük müşavirleri gümrük kontrolü

yetkilerini, 4458 sayılı Gümrük Kanununda yer alan; “... gümrük müşavirleri eliyle yürütülmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemeye yetkilidir.” ve Gümrük Yönetmeliğinde yer alan “Bakanlık eşyanın gümrük gözetiminin sona erdirilmesine ilişkin iş ve işlemlerin, yetkilendirilmiş gümrük müşavirleri marifetiyle yerine getirilmesine ilişkin düzenleme yapmaya yetkilidir.” hükümlerinden almaktadır (Gümrük Kanunu, 1999).

Yetkilendirilmiş gümrük müşavirleri de ekonomik etkili gümrük rejimleri, nihai kullanım, basitleştirilmiş usul uygulamaları ve diğer gümrük işlemlerinin doğru olarak uygulanmasını sağlamak için Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenen tespit işlemlerini yapmakla görevlidirler. Bu nedenle gümrük müşavirleri ve yetkilendirilmiş gümrük müşavirleri hem gümrük kontrolünde yetkili hem de gümrük kontrolü ve denetimine tabidirler (Üyümez - Gültekin, 2016:360).

1.1.2. Gümrük Kontrolü Yöntemleri

Gümrük idareleri, 4458 sayılı Gümrük Kanununun 65.maddesine dayanarak beyanın doğruluğunu araştırmak üzere; beyanname ile ilgili ve beyannameye ekli belgeleri kontrol edebilir ve beyannamenin içerdiği bilgilerin doğruluğunu araştırmak amacı ile beyan sahibinden diğer belgeleri de vermesini isteyebilir, eşyayı muayene edebilir ve ayrıntılı muayene veya tahlil amacıyla numune alabilirler (Gümrük Kanunu, 1999). Gümrük idarelerinin bu yetkilerini gerçekleştirebilmesi için kullandıkları yöntemler buradan yola çıkılarak 4 başlık altında değerlendirilebilir. Buna göre gümrük kontrolü yöntemleri belge kontrolü, muayene, laboratuvar tahlili ve eşyanın ekspertize gönderilmesi başlıkları altında incelenmiştir. Bu yöntemlerin uygulama aşamaları ise idarece belirlenen risk kriterlerine göre hatlara ayrılmaktadır. En risklisinden başlayarak hatlar; kırmızı, sarı, mavi ve yeşil hat olarak sınıflandırılmaktadır.

Bu hatlara ilişkin tanımlara aşağıda yer verilmiştir (Gümrük Yönetmeliği, 2009):

- Kırmızı hat; eşyanın muayenesi ile birlikte belge kontrolünün de yapıldığı hattır.
- Sarı hat; muayeneye gerek görülmeksizin eşyaya ait beyanname ve eklerinin doğruluğunun ve birbiriyle uygunluğunun kontrol edildiği hattır.
- Mavi hat; Bakanlıkça belirlenen onaylanmış kişi statüsüne sahip kişilerin ihracatta yararlandığı, eşyanın çıkış işlemlerinin tamamlanmasından önce belge kontrolüne

veya muayeneye tabi tutulmadığı hattır. Mavi hatta işlem gören ihracat beyannamelerine ilişkin beyanın kontrolü, eşyanın çıkış işlemlerinin tamamlanmasını müteakip Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslar dâhilinde gerçekleştirilir.

- Yeşil hat; eşyanın belge kontrolüne veya muayeneye tabi tutulmadığı hattır.

1.1.2.1. Belge Kontrolü

Belge kontrolünde, kontrol ile görevlendirilen memur tarafından; gümrük beyannamesi veya beyanname yerine geçen belgeler ile beyan edilen eşyanın cinsi, miktarı, menşe ülkesi, GTİP ve kıymeti gibi veriler ile beyannameye ekli olup, vergilemeye ve dış ticaret politikasına ilişkin belgeler gümrük denetimine tabi tutulmaktadır. Bu uygulama yukarıda tanımını yaptığımız “sarı hat” tır.

Belge kontrolünde, kontrol ile görevlendirilen memur, belge kontrollerini yaptıktan sonra uygun bulursa, bu hususu beyanname üzerinde gösterir ve bilgisayar sisteminde onay verir. Yapılan inceleme sırasında beyanname ve ekli belgeler arasında ciddi bir farklılık tespit edilirse ve muayenenin yapılması gerekli görülürse muayene, laboratuvara/ekspertize numune gönderme gibi işlemler başka bir memur tarafından sonuçlandırılır.

Ayrıca belge kontrolü esnasında duyulan şüphe veya risk kriterlerine uyan durumlarda eşyanın içinde bulunduğu konteyner, dorse vb. araç gümrük yönetmeliğinin 72.maddesi gereğince gümrük idarelerince x-ray taramasına sevk edilebilir veya dedektör köpekler tarafından kontrolü sağlanabilir. Tarama işlemi sonucunda şüpheli yoğunluk tespit edilir veya dedektör köpekler tepki verirse eşya kırmızı hat kriterine alınarak muayene işlemi yapılır.

1.1.2.2. Muayene

Eşyanın muayenesi olarak Gümrük Yönetmeliğinin 182.maddesinde düzenlenmiştir. Belge kontrolü ile birlikte eşyanın da kontrolünün yapıldığı kırmızı hat olarak tanımlanan uygulamadır.

Muayene memurlarınca yapılan “olağan muayene” ile gümrük müfettişleri ve yardımcıları, gümrük idare amirleri tarafından yapılabilen “ikinci muayene” olmak üzere iki türü bulunmaktadır.

Muayene, beyan doğruluğunun tespiti için; kapların cins, marka, numara ve adetlerini, eşyanın vergiye esas olan ağırlık ve diğer ölçüleri ile gümrük tarife istatistik pozisyonu, menşe ve kıymetinin kontrol edilmesini kapsamaktadır.

Tam muayene yönteminde, eşyanın tamamı fiziken kontrol edilirken; kısmi muayenede, eşyayı temsil edecek şekilde yeterli miktarının fiziken kontrolü sağlanır.

Muayene işlemi, istisnai uygulamalar dışında, eşyanın gümrük idaresince konulmasına izin verilen yerlerde veya antrepolarda yapılmaktadır.

Muayene sırasında, eşyanın veya kaplarının bozuk, kırık veya noksan olduğunun anlaşılması halinde, geçici depolama yeri veya antrepo işleticisi kuruluşun yetkilisi ile ortak bir tutanak düzenlenerek ilgili mevzuata göre işlem yapılmak üzere Gümrük İdaresine sunulur.

1.1.2.3. Laboratuvar Tahlili

Gümrük işlemlerine konu hangi eşyadan hangi şartlarda numune alınarak tahlile gönderileceği Gümrük Yönetmeliğinde “Laboratuvar tahliline tabi tutulacak eşya” başlığı altında ve yönetmeliğin ekinde yer alan Laboratuvar Tahliline Tabi Tutulacak Eşya Listesinde düzenlenmiştir.

Bu düzenlemelere genel hatlarıyla baktığımızda; Eşyanın gümrük tarife istatistik pozisyonunun muayene memurunca tespitinin mümkün olmaması halinde buna ek olarak yönetmeliğin 196.maddesinde belirtilen özel durumlarda; eşyadan alınan numune Gümrük İdaresi tarafından öncelikle Ticaret Bakanlığına bağlı Gümrük Laboratuvarlarına gönderilir. Tahlillerin bu laboratuvarlarda yapılamaması durumunda yine Gümrük İdaresince eşyanın özelliği, en yakın üniversite, ilgili bilimsel kuruluş/uzman/uygulayıcı kurum hususları göz önünde bulundurularak uygun görülen laboratuvarlarda ücretinin yükümlülerce ödenmesi şartıyla yapılabilir.

1.1.2.4. Eşyanın Ekspertize Gönderilmesi

Gümrük İdareleri, Gümrük Yönetmeliğinin 195. Maddesi uyarınca; gümrüğe sunulan eşyadan numune alıp göndererek veya ilgili kurumlardan talep ederek eşyanın bulunduğu gümrüklü yer ve sahalarda ekspertiz raporuna esas olmak üzere incelenmesini sağlayabilirler. Bu uygulamaya örnek olarak; hurda olarak beyan edilen eşyanın; basit bir işlem sonucunda hurda olmadan önceki işlevini yerine getirip

getiremeyeceği yönünden; Makine Mühendisleri Odası veya Üniversitelerin Mühendislik Fakültelerinden gelen uzman tarafından incelenmesi verilebilir.

1.2. Türkiye’de Gümrük Kontrolü (İşlem Süreleri)

Gümrük işlem süresi; gümrük beyannamelerinin tescil-onayı ile başlamakta, gümrük yetkililerince gerçekleştirilen kontrol ve muayene işlemleri gibi gümrük kontrolü uygulamalarının bitirilmesi ve ardından vergilerinin ödenmesine kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu süre içerisinde belge kontrolü, muayene, laboratuvar tahlili ve eşyanın ekspertize gönderilmesi yöntemlerini kullanarak gerçekleştirilen gümrük kontrolü uygulamaları önemli bir kısmı kapsamaktadır. Bu açıdan gümrük kontrolü uygulamalarının işleyişi işlem sürelerinin belirlemesi açısından önemlidir. Ayrıca günümüzde uluslararası ticarete gümrük kontrolü işlemlerinin ortaya çıkardığı zaman ve işlem maliyetleri gümrük sınırı olarak görülmektedir. Bu açıdan gümrük kontrolü uygulamaları; uluslararası endekslerde, ekonometrik analizlerde ve alan araştırmalarında gösterge olarak kullanılmaya başlanmıştır³.

³ Bu konuda yapılmış bazı ekonometrik çalışmalar aşağıdadır:

Martincus ve Graziano (2012:1-33) Uruguay’da 2002-2011 yılları arasında gümrük işlemlerindeki gecikmelerin ihracat üzerindeki ticari etkilerini araştırmışlardır. Çalışmada gecikmelerin ihracatı olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle gümrükte harcanan ortalama sürenin üzerindeki bir günlük artışın ihracatın artış hızında % 1.4’lük bir düşüşe neden olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu etkinin dayanıksız mallar üzerinde daha belirgin olduğu görülmüştür. Çalışmada elde edilen diğer bir tespit ise gümrük gözetimi altında geçen her bir gün için ihracat hacminin %5.8 oranında düştüğü yönündedir. Ayrıca gümrük işlemlerindeki gecikmeler nedeniyle bazı firmaların belirli pazarlara ihracat yapmaktan vazgeçmek zorunda kaldıkları gözlenmiştir. Bu tespitler doğrultusunda çalışmada gümrük kontrol işlemlerinin hızlandırılmış bir şekilde yapıldığı sürece ticarete zarar vermeyeceğinden özellikle gelişmekte olan ülkeler için yapılması önerilmiştir.

Yanıkaya ve Koral (2017:1-23)’ın Türkiye’deki gümrük işlem maliyetlerinin belirleyicilerini araştırdıkları çalışmalarında özellikle limanlardaki gümrük işlem sürelerinin etkisi üzerinde durmuşlardır. Bu kapsamda 2016 yılında Kocaeli bölgesinde çalışan 145 gümrük komisyoncusu ve yardımcılarını “Bir ithalat / ihracat operasyonunun gümrük işlem süresini etkileyen faktörler nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların gümrük yasalarındaki karmaşıklık ile birlikte sık sık değişen gümrük yasalarına uyum zorluğu ve farklı gümrük memurları arasında aynı düzenlemenin çok farklı yorumlanmasının gümrük işlem süresi ve maliyetini artırdığı yönünde olmuştur.

Nordas v.dğr. (2006:1-59)’nin ticarete süre faktörünün etkilerini araştırdıkları çalışmalarında ithalat ve ihracat işlem sürelerinin uzamasının sadece ticaret hacmi üzerinde değil daha da önemlisi firmaların zamana duyarlı ürünler için ihracat pazarlarına girme olasılıklarını azalttığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda ticarete sürenin önemli bir rekabet faktörü ve dolayısıyla kendi başına bir ticari engel olduğu vurgulanmıştır.

Li ve Wilson (2009)’un 64 ülke için 2002-2008 dönemini kapsayan İş Ortamı verilerini kullanarak yaptıkları araştırmada ihracat işlemlerindeki gecikmelerin ticareti yavaşlattığı tespit edilmiştir. Bu noktada ihracat için daha uzun zamana ihtiyaç duyulan ülkelerde dayanıksız mal ticareti yapan firmaların ihracatçı olma olasılıklarının ve ihracat yoğunluklarının daha düşük olduğu görülmüştür. Aynı ihracat olasılığına ve yoğunluğuna sahip iki sektör göz önüne alındığında diğer sektörlerle göre dezavantajlı olan bu firmaların ihracat sürelerindeki % 50 azalmanın kendi ihracat olasılıklarındaki farkı 6 puan; ihracat yoğunluğundaki farklılıkları da 1,9 puan artıracakları görülmüştür.

Uluslararası literatürde gümrük kontrolü uygulamalarını da kapsayan işlem sürelerine ilişkin iki rapor/endeks aşağıda tanıtılmıştır.

Ülkemizde “İş ortamı veya iş yapma kolaylığı” olarak tanımlanan “Doing Business” Dünya Bankası tarafından 2003 yılından beri yayımlanan bir rapordur. Bu “iş ortamı” olarak dilimize geçen Doing Business Raporları ile yeni yatırımcılara ve devlet yönetimine; iş ortamında gerekli düzenleme ve kurallara ilişkin temel bilgiler sunularak; sağlıklı ve aktif bir piyasa oluşturulması amaçlanmaktadır.

Raporlarda alt göstergeleriyle birlikte 10 konu başlığı ele alınmakta ve endeksleri olan bu 10 konu başlığının yer aldığı yüzdelik değerlerin basit ortalaması alınmaktadır. Ülkelerin bu İş Ortamı Raporlarındaki sıralaması da bu ortalamalar esas alınarak yapılmaktadır. Raporda bulunan konu başlıkları ve alt göstergeleri şunlardır: “Dış Ticaret, Tapu Kaydı, İnşaat İzinleri, Sözleşmenin İcrası, Vergi Ödeme, Şirket Tasfiyesi, Elektrik Temini, Yatırımcının Korunması ve Sözleşmenin İcrası” dır. (Doing Business, 2019; Yardımcıoğlu v.dğr., 2013). Burada konumuz açısından iş ortamı alt bileşenlerinden “dış ticaret” göstergelerine 2016 yılından sonra dış ticaret düzenlemeleri, yönetimi ve lojistik yüklerinin yanı sıra ithalat ve ihracat işlemlerinde (belge kontrolü, gümrük işlemlerinin tasfiyesi, gümrük işlem sürelerinin saat cinsinden ölçülmesi gibi) zaman ve maliyet yüklerinin de eklenmesi önem arz etmektedir. Buna göre ülkelerin iş ortamı sıralamalarında dış ticaret endeksleri ihracatın ve ithalatın süresi ve maliyeti, ihracat ve ithalat beyanname işlemlerinin saat cinsinden süresi ve Amerikan doları cinsinden değerleri, ihracat ve ithalat sınır işlemlerinin saat cinsinden süresi ve Amerikan doları cinsinden değerleri kriter alınarak oluşturulmaktadır. Türkiye açısından değerlendirdiğimizde ise 2018 iş ortamı sıralamasında 190 ülke (iş ortamı en iyi olan ülke 1. sırada) içinde 60. sırada, alt bileşen olan dış ticaret sıralamasında ise 71. sırada olduğu raporlanmıştır (World Bank, 2016:200; 2018:2). Buna göre dış ticaret sıralaması açısından Türkiye’nin genel iş ortamı sıralamasının geresinde kaldığı söylenebilir.

Bileşenleri içinde gümrük işlemlerinin süresi ve maliyetlerini dikkate alarak hazırlanan bir diğer endeks ise Global Rekabet Edebilirlik Endeksi (The Global Competitiveness Index)’dir. Endeks dünya ülkelerini rekabetçilik puanlarına göre sıralamaktadır. Verimlilik düzeyini belirleyen kurumlar, politikalar ve faktörler kümesi olarak tanımlanan ulusal rekabet gücünü ölçen endeksin 12 alt bileşeni

şöyledir: Kurumlar, Altyapı, Makroekonomik Ortam, Sağlık ve İlköğretim, Yükseköğretim ve Deneyim, Mal Piyasası Verimliliği, İşgücü Piyasası Verimliliği, Finansal Piyasaların Gelişimi, Teknolojik Hazırlık, Pazar Büyüklüğü, Ticari Karmaşıklık ve İnovasyon'dur. Bu alt bileşenler içinde “mal piyasası verimliliği” bileşenine ait göstergeler içinden “gümrük işlemlerinin yükü” başlığı altında gümrük işlem sürelerinin dış ticaret üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Bu konuda şirket yöneticilerinin ülkelerinin gümrük işlemlerinin etkinliği konusundaki algılarını ölçerek endeks oluşturmak için katılımcılara “Ülkenizde gümrük işlemleri (malların giriş ve çıkışları ile ilgili) ne kadar verimlidir?” sorusu yöneltilmektedir. Puanlama 1 = son derece verimsiz; 7 = son derece verimli şeklinde kodlanmaktadır. Hem genel hem de alt bileşene ait endeks ve ülke sıralamasını Türkiye açısından değerlendirdiğimizde 2017 Global Rekabet Edebilirlik Endeksi'nde 137 ülke içinde 53'üncü sırada, gümrük işlemlerinin yükü sıralamasında da 3.9 puanla 80. sırada olduğu raporda yer almaktadır (The Global Competitiveness Report, 2018:202-293). Daha önce belirtildiği üzere dış ticaret sıralaması açısından Türkiye'nin genel iş ortamı sıralamasının gerisinde kaldığı gibi gümrük işlemlerinin yükü sıralamasının da genel sıralamanın gerisinde kaldığı görülmektedir.

Türkiye'de de gümrük kontrolü uygulamalarının işleyişinin iyileştirilmesi/hızlandırılmasına önem verilmesi açısından Ticaret Bakanlığı tarafından 2009 yılından itibaren gümrük işlem süreleri rapor edilmektedir. 2009-2011 yılları arasında yıllık olarak yayımlanan istatistikler; 2012 yılından itibaren aylık olarak yayımlanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda gümrük işlem süreleri ithalat işlem süreleri ve ihracat işlem süreleri olmak üzere ayrı olarak değerlendirilmektedir.

1.2.1. İthalatta İşlem Süreleri

İthalatta işlem süresi; ithalat beyannamesinin tescil-onayı ile başlamakta, gümrük müdürlüğünce gerçekleştirilen kontrol ve muayene işlemlerinin bitirilmesi ve ardından vergilerinin ödenmesine kadar olan süreyi içermektedir. Bu kapsamda Ticaret Bakanlığı tarafından resmi internet sitesinde yayımlanan 2017 yılı istatistiklerine göre gümrük yönetmeliğinde de tanımlanan muayene hat kriterleri esas alınarak 4 farklı hatta göre düzenlenmiş ithalat işlem süreleri Tablo 2'de yer almaktadır. Buna göre 2017 yılı gümrük işlem sürecinin başladığı andan itibaren ithalatta işlem gören gümrük beyannamelerinin; % 7,26'sının işlemlerinin ilk yarım saatte, %70'inin

işlemlerinin ise ilk 24 saat içinde tamamlanarak eşyanın teslim edilebilir hale geldiği görülmektedir. İlk 24 saat itibariyle bu oran fiziki kontrole tabi tutulan beyannameler için %44 (kırmızı hat), belge kontrolüne tabi tutulan beyannameler için %69 (sarı hat), mavi hatta işlem gören beyannameler için %87, yeşil hatta işlem gören beyannameler için ise %89 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 2
İthalat İşlem Süreleri (2017)

Süre/Hat	Kırmızı Hat	%	Mavi Hat	%	Sarı Hat	%	Yeşil Hat	%	Toplam	%
İlk yarım saat	3.738	0,71	138.979	28,71	39.850	1,80	77.787	21,72	260.354	7,26
İlk 8 saat	138.479	26,31	345.675	71,40	977.886	44,12	259.267	72,39	1.721.307	48,01
İlk 24 Saat	230.880	43,87	423.548	87,49	1.538.181	69,39	318.257	88,86	2.510.866	70,03
24 -48 saat	116.724	22,18	22.623	4,67	267.893	12,09	17.044	4,76	424.284	11,83
48 -72 saat	43.416	8,25	17.133	3,54	133.375	6,02	12.034	3,36	205.958	5,74
72 -96 saat	40.273	7,65	8.121	1,68	89.974	4,06	5.149	1,44	143.517	4,00
96 -120 saat	24.404	4,64	4.382	0,91	49.129	2,22	2.007	0,56	79.922	2,23
120 -168 saat	29.437	5,59	4.315	0,89	55.760	2,52	1.997	0,56	91.509	2,55
168 -240 saat	17.047	3,24	1.697	0,35	30.509	1,38	830	0,23	50.083	1,40
240 saat üstü	24.160	4,59	2.293	0,47	51.847	2,34	856	0,24	79.156	2,21
Toplam	526.341	100	484.112	100	2.216.668	100	358.174	100	3.585.295	100

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

İlk yarım saat ile ilk 24 saat içerisinde ithalat işlemlerinin tamamlanma oranları arasında görülen yüksek farklılığın özellikle kırmızı hat ve sarı hattan kaynaklandığı görülmektedir. Bu durumda eşyanın muayenesi ile birlikte belge kontrolünün de yapıldığı hat olan kırmızı hat ve muayeneye gerek görülmeksizin eşyaya ait beyanname ve eklerinin doğruluğunun ve birbiriyle uygunluğunun kontrol edildiği hat olan sarı hattın gümrük kontrolü uygulama yöntemlerinin en yoğun kullanıldığı hatlar olduğu görülmektedir. Bu da gümrük kontrolü uygulamalarının iyileştirilmesinin/ hızlandırılmasının gümrük işlem sürelerini iyileştireceğini/kısaltacağını göstermektedir.

Aşağıdaki Tablo 3’de ise 2009-2017 yılları için ilk yarım saat içinde tamamlanarak eşyanın teslim edilebilir hale geldiğini gösteren ithalat işlemlerine ait gümrük beyannamelerinin hatlara göre dağılım sayıları ve oranları verilmiştir. İthalat işlem sürelerinin yıllar itibariyle seyrini inceleyebildiğimiz bu tabloya göre eşyanın muayenesi ile birlikte belge kontrolünün de yapıldığı hat olan kırmızı hatta gelen beyanname sayılarında azalma olsa da ilk yarım saat içinde tamamlanarak eşyanın teslim edilebilir hale gelme işleminin oransal olarak iyileşmediği görülmektedir. Aynı

şekilde yıllar itibari ile toplam ithalat beyannamelerinin ilk yarım saatte işlemlerinin tamamlanma oranların giderek düştüğü görülmektedir. Buna göre 2009 yılında gümrük idarelerine verilen ithalat beyannamelerinin 17.282 adedinin kırmızı hatta işlem gördüğü ve bu belgelerin %2,85'inin ilk yarım saat içinde tamamlanarak eşyanın teslim edilebilir hale geldiği görülmektedir. 2009 yılı için toplam 292.283 adet ithalat beyannamesinin %13,74'ünün işlemlerinin ilk yarım saat içinde tamamlandığı dikkat çekmektedir. 2017 yılında ise gümrük idarelerine verilen ithalat beyannamelerinin 3.738 adedinin kırmızı hatta işlem gördüğü ve bu belgelerin %0,71'inin ilk yarım saat içinde tamamlanarak eşyanın teslim edilebilir hale geldiği görülmektedir. 2017 yılı için toplam 260.354 adet ithalat beyannamesinin %7,26'sının işlemlerinin ilk yarım saat içinde tamamlandığı dikkat çekmektedir.

Tablo 3
İthalat İşlem Süreleri (İlk yarım saat)

Yıl/Hat	Kırmızı Hat	%	Mavi Hat	%	Sarı Hat	%	Yeşil Hat	%	Toplam	%
2009	17.282	2,85	175.342	43,38	99.659	8,93	-	-	292.283	13,74
2010	21.679	2,64	164.884	29,57	119.847	7,78	-	-	306.410	10,49
2011	14.500	1,77	276.396	40,82	118.681	6,82	-	-	409.577	12,66
2012	850	1,59	20.969	34,05	6.949	5,28	-	-	28.768	11,66
2013	6.029	0,97	321.094	35,89	59.041	3,29	-	-	386.164	11,67
2014	4.406	0,83	360.331	37,67	67.878	3,69	-	-	432.615	13,00
2015	4.852	0,80	350.099	38,48	68.199	3,80	665	1,26	423.815	12,61
2016	4.592	0,86	304.356	36,69	67.196	3,58	6.589	4,69	382.733	11,33
2017	3.738	0,71	138.979	28,71	39.850	1,80	77.787	21,72	260.354	7,26

Kaynak: Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan raporlara göre tarafımızca hazırlanmıştır.

1.2.2. İhracatta İşlem Süreleri

İhracatta işlem süresi; ihracat beyannamesinin tescil-onayı ile başlamakta, gümrük müdürlüğünce gerçekleştirilen kontrol ve muayene işlemlerinin bitirilmesine kadar olan süreyi içermektedir. Bu kapsamda Tablo 4'te 2017 yılı gümrük işlem sürecinin başladığı andan itibaren işlem gören ihracat beyannamelerinin, %54'ünün işlemlerinin ilk yarım saatte, %85'inin ilk dört saatte; ilk yarım saat içinde de tamamına yakınının işlemlerinin sonuçlandırılarak ülkeyi terk edebilir duruma geldiği görülmektedir. Ayrıca 2017 yılındaki toplam ihracat beyannamelerinin tamamına yakınının (%90'ın üstünde) mavi ve sarı hatta işlem gördüğü ve bu beyannamelerin işlemlerinin önemli bir kısmının ilk 24 saat içinde tamamlandığı dikkat çekmektedir.

Tablo 4
İhracat İşlem Süreleri (2017)

Süre/Hat	Kırmızı Hat	%	Mavi Hat	%	Sarı Hat	%	Yeşil Hat	%	Toplam	%
İlk yarım saat	9.395	5,80	1.219.219	98,55	643.948	29,20	183.032	96,71	2.055.594	54,18
İlk 4 saat	78.045	48,18	1.231.999	99,58	1.725.168	78,23	187.195	98,91	3.222.407	84,94
İlk 24 Saat	122.760	75,79	1.235.818	99,89	2.102.951	95,36	188.540	99,62	3.650.069	96,21
24 -48 saat	21.287	13,14	495	0,04	46.214	2,10	222	0,12	68.218	1,80
48 -72 saat	6.998	4,32	330	0,03	20.153	0,91	136	0,07	27.617	0,73
72 -96 saat	4.148	2,56	181	0,01	10.741	0,49	67	0,04	15.137	0,40
96 -120 saat	2.054	1,27	81	0,01	5.974	0,27	68	0,04	8.177	0,22
120 -168 saat	2.024	1,25	86	0,01	7.467	0,34	90	0,05	9.667	0,25
168 -240 saat	1.421	0,88	43	0,00	4.112	0,19	43	0,02	5.619	0,15
240 saat üstü	1.290	0,80	155	0,01	7.688	0,35	92	0,05	9.225	0,24
Toplam	161.982	100	1.237.189	100	2.205.300	100	189.258	100	3.793.729	100

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

Aşağıdaki Tablo 5'te ise 2009-2017 yılları arasında ilk yarım saat içinde tamamlanarak eşyanın teslim edilebilir hale geldiğini gösteren ihracat işlemlerine ait gümrük beyannamelerinin hatlara göre dağılım sayıları ve oranları verilmiştir. Yıllar itibari ile ilk yarım saat içinde işlem gören ihracat beyannamelerini incelediğimiz Tablo 5'e göre toplam ihracat beyannameleri içinde kırmızı hatta düşen beyanname sayılarının diğer hatlara göre nispeten daha az olduğu görülse de tamamlanan işlemlerin oranlarının düşme eğiliminde olduğu görülmektedir. Buna göre 2009 yılında gümrük idarelerine verilen ihracat beyannamelerinin 35.565 adedinin kırmızı hatta işlem gördüğü (toplam ihracat beyannamelerinin sadece %0.02'si) ve bu belgelerin %17'sinin ilk yarım saat içinde tamamlanarak eşyanın teslim edilebilir hale geldiği görülmektedir. 2009 yılı için toplam 1.658.502 adet ihracat beyannamesinin %74,44'ünün işlemlerinin ilk yarım saat içinde tamamlandığı dikkat çekmektedir. Ayrıca 2009 yılındaki toplam ihracat beyannamelerinin yaklaşık %98'inin muayeneye gerek görülmeksizin eşyaya ait beyanname ve eklerinin doğruluğunun ve birbiriyle uygunluğunun kontrol edildiği hat olan sarı hatta işlem gördüğü ve bu belgelerin %81'inin işlemlerinin ilk yarım saatte tamamlandığı görülmektedir. 2017 yılında ise gümrük idarelerine verilen ihracat beyannamelerinin 19.701 adedinin kırmızı hatta işlem gördüğü ve bu belgelerin %11'inin ilk yarım saat içinde tamamlanarak eşyanın teslim edilebilir hale geldiği görülmektedir. 2017 yılı için toplam 2.055.594 adet ihracat beyannamesinin %54,18'inin işlemlerinin ilk yarım saat içinde tamamlandığı dikkat çekmektedir. Dikkat çeken bir diğer durum ise toplam ihracat beyannamelerinin işlem gördüğü hattın yoğunluğunun yıllar itibariyle sarı hat ile

birlikte mavi hatta doğru kaydıdır. Buna göre 2017 yılındaki toplam ihracat belgelerinin %60'ının eşyanın tesliminden önce belge kontrolüne veya muayeneye tabi tutulmadığı ve belge kontrolü ile gerekli görülmesi halinde muayenenin tesliminden sonra yapıldığı hat olan mavi hatta işlem gördüğü ve bu belgelerin de %99'unun işlemlerinin ilk yarım saat içinde tamamlanarak eşyanın teslim edilebilir hale geldiği anlaşılmaktadır. Yine de yıllar itibari ile değerlendirildiğinde ihracat beyannamelerinin kontrol işlemlerinin yürütülmesinin nispeten hızlı yönetildiği mavi hatta kayması ve burdaki beyannamelerin tamamlanma hızının yüksek olmasına rağmen toplam beyannamelerin ilk yarım saat içinde tamamlanma oranlarında ciddi/hızlı bir artış olmadığı gözlenmektedir.

Tablo 5
İhracat İşlem Süreleri (İlk yarım saat)

Yıl/Hat	Kırmızı Hat	%	Mavi Hat	%	Sarı Hat	%	Yeşil Hat	%	Toplam	%
2009	35.565	17	-	-	1.622.937	80,64	-	-	1.658.502	74,44
2010	39.336	16	-	-	1.721.525	75,87	-	-	1.760.861	69,99
2011	31.032	13,42	283.936	98,16	1.544.985	71,09	-	-	1.859.953	69,05
2012	2.506	13	58.481	97	114.024	79,34	-	-	175.011	78,61
2013	27.854	13	919.178	97	1.510.558	76,23	-	-	2.457.590	78,14
2014	23.095	12	1.105.707	98	1.580.663	79,25	-	-	2.709.465	81,70
2015	19.701	10,76	1.146.767	98,07	1.554.547	77,88	38.861	92,18	2.759.876	81,39
2016	13.269	8,33	1.186.450	98,23	1.606.094	76,94	69.182	94,04	2.874.995	81,49
2017	9.395	5,80	1.219.219	98,55	643.948	29,20	183.032	96,71	2.055.594	54,18

Kaynak: Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan raporlara göre tarafımızca hazırlanmıştır.

2. BÖLÜM: GÜMRÜKLERDE KAÇAKÇILIK

Bu bölümde gümrük kaçakçılığı kavramı üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda farklı kaynaklardan gümrük kaçakçılığının tanımına ve gümrük kaçakçılığının tarihsel gelişimine yer verilmiştir. Daha sonra gümrük kaçakçılığının türleri başlıklar halinde incelenmiştir.

2.1. Kaçakçılığın Tanımı

Türk Dil Kurumuna göre kaçakçılık, “Bir devletin yasalarına karşı gelerek yapılan ticaret”, “Kaçakçının yaptığı iş”, “Gizli olarak, sezdirmeden kaçırma işi”, “Vergi vermeden, düzen kullanarak yasalarca alım satımı yasak edilen nesneleri yurda sokma, yurttan çıkarma, gizlice alıp satma ve bundan bir kazanç sağlama eylemi” ve “Yasal olmayan gizli yollardan ve herhangi bir vergi ödemeden ülke dışından ülkeye mal sokulması” olmak üzere 5 farklı şekilde tanımlanırken; kaçakçı ise “Yasalara karşı gelerek bir yere mal sokan, bir yerden mal kaçırın veya bir yerde satan kimse” şeklinde ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2018).

Kaçakçılıkla mücadele eden birimler ve ilgili diğer birimler arasında eşgüdümü tesis etmek amacıyla kurulmuş olan İçişleri Bakanlığı KİHBİ Dairesi Başkanlığı da kaçakçılığı; “ülkemize ithali ya da ülkemizden ihracı yasak olan veya ithal ve ihracı gümrük muamelesine tabi olan bir maddeyi gümrük işlemleri yaptırılmadan ithal-ihrac etmek ve bu maddeleri yurt içinde satmak ve almak” şeklinde tanımlamaktadır (İçişleri Bakanlığı KİHBİ Daire Başkanlığı, 2019).

2.2. Kaçakçılığın Tarihi

Anadolu topraklarında meydana gelen kaçakçılık olayları ile ilgili ilk resmi kayıtlara göre kaçakçılığın tarihinin M.Ö. 2000’li yıllara dayandığı görülmektedir. Ticareti yasaklanan ve/veya kısıtlanan malların izinsiz alınıp satılması veya şehirden çıkarılmasının her bir adımı, günümüzde olduğu gibi o yıllarda da kaçakçılık türü olarak tanımlanmaktadır. Dönemin tüccarlarının vergilendirmeden rahatsız oldukları için en çok kaçakçılık faaliyetlerinde bulunanlar oldukları vurgulanmaktadır (Sakar, 2019:1357).

Yerli otoriteler de şehirlerinin sınırlarına kontrol noktaları, sınırı gözetlemek için kuleler ve sınır devriyeleri koyarak kaçakçılıkla mücadele etmeye çalışmışlar ve bu

şekilde gümrük vergilerinden elde ettikleri kazancı korumayı amaçlamışlardır. Kaçakçılık yapanların ise uzun süre hapis yatmaları, ticari hayatlarının sonlandırılması ve hatta öldürülme ihtimaline rağmen kaçakçılıkla uğraşan tüccarların birçoğunun bu suçu işlemekten vazgeçemedikleri görülmektedir (Kahya, 2016:160).

Yaklaşık dört bin yıl önce de benzer olayların yaşanmasının nedeni; dönemin otoritelerinin vergilendirmede keyfiyete kaçmaları ile tüccarların da para kazanma azmi ve hırsıyla kaçakçılık faaliyetlerinin doğal hale gelmesi olarak görünmektedir (Gökçek, 2015:153).

Osmanlı tarihine bakıldığında ise kaçakçılık faaliyetlerinin daha çok 16. yüzyıldan sonra yaygınlaştığı ve genelde maden kaçakçılığı ve hububat kaçakçılığı ile uğraşanların çoğunlukta olduğu görülmüştür (Kahya, 2016:161).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise güney ve güneydoğu sınırlarımızda kaçakçılık faaliyetleri başgöstermeye başlamıştır (Öğüt, 2011:92).

2.3. Kaçakçılık Türleri

Kaçakçılık türleri sınıflandırılırken kaçakçılığı yapılanın ne olduğu insan mı eşya/mal mı olduğuna bakılarak değerlendirme yapılır. Kaçakçılığı yapılan insansa göçmen kaçakçılığı olarak değerlendirilirken bunun dışında kalanlar gümrük kaçakçılığı olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ülkemizde yaygın olan kaçakçılık türleri; Gümrük kaçakçılığı başlığı altında, Narkotik Madde (Uyuşturucu) Kaçakçılığı, Silah ve Mühimmat Kaçakçılığı, Tarihi Eser Kaçakçılığı, Nükleer Madde Kaçakçılığı, Sigara ve İçki Kaçakçılığı, Akaryakıt Kaçakçılığı ve Ticari Eşya Kaçakçılığı olmak üzere 7 başlıkta sınıflandırılabilir. Göçmen Kaçakçılığı ise ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

2.3.1. Gümrük Kaçakçılığı

Gümrük kaçakçılığı önlenmediği takdirde devletin büyük gelir kayıplarına neden olmasına rağmen, ne gümrük mevzuatında ne de adli mevzuatta “gümrük kaçakçılığı” olarak net bir tanıma ulaşmak mümkün değildir. Ancak böylesine önemli bir konuyu inceleyebilmek için gümrük kaçakçılığının tam olarak neyi ifade ettiğinin bilinmesi gerekir. Bu sebeple Dünya Gümrük Örgütü’nce üye ülkelere kaçakçılıkla mücadele konusunda yol göstermesi ve ortak uygulama geliştirilebilmesi amacıyla gümrük

kaçakçılığının tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre gümrük kaçakçılığı (Bütün, 2008): Ticari Eşya sevkiyatı üzerindeki vergi, resim ve harçları ödemedi kaçınmak; Ticari eşya için uygulanan kısıtlama, yasaklama ve sınırlamalardan kaçınmak; Herhangi bir sübvansiyon, ödeme veya vergi iadesini haksız yere almak; Ticaret hayatında haksız rekabete neden olacak ticari avantaj elde etmek veya tüm bu eylemlere teşebbüs etmek amacıyla gümrük mevzuatında yer alan hükümlerin ihlal edilmesidir.

Tablo 6
Yıllara Göre En Fazla Yakalama Yapılan Eşya Türleri

Ürün Cinsi		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sigara	Değer (TL)	26.384.505	11.544.524	52.599.190	94.343.018	90.748.529	123.503.631	141.631.985
	Miktar (Paket)	4.588.930	2.156.975	6.728.921	12.284.661	11.450.576	13.901.843	15.730.259
	Olay Sayısı	659	1.027	947	1.486	1.883	3.091	2.785
Motorin	Değer (TL)	37.020.671	11.276.191	47.274.871	772.399.691	152.372.040	164.221.614	2.366.947
	Miktar (KG)	9.211.451	2.557.152	9.105.917	365.703.186	90.017.418	59.474.940	381.161
	Olay Sayısı	155	273	245	148	154	174	173
Çay	Değer (TL)	1.242.567	408.782	289.267	1.135.887	3.902.591	3.492.892	4.466.256
	Miktar (KG)	40.362	20.125	21.265	103.809	176.318	131.575	111.993
	Olay Sayısı	127	107	74	91	68	87	59
Benzin	Değer (TL)	35.010.966	1.303.902	210.227	49.219	585.408	436	10.606.777
	Miktar (KG)	7.567.987	225.685	34.282	7.943	103.058	115	9.823.698
	Olay Sayısı	23	14	6	7	4	3	6
Cep Telefonu	Değer (TL)	27.665.967	125.406.837	515.347.267	202.904.646	27.761.070	43.171.276	108.250.414
	Miktar (Adet)	85.926	251.100	728.767	155.158	63.043	57.439	110.496
	Olay Sayısı	208	548	405	256	348	338	365
Şeker	Değer (TL)	470	26.415.740	955.098	13.681	7.995	5.277.180	508
	Miktar (KG)	45	7.144.194	578.825	4.289	1.058	811.356	100
	Olay Sayısı	2	7	10	6	4	4	1
Eroin	Değer (TL)	83.951.460	121.546.360	83.322.980	65.423.204	11.320.180	327.677.840	384.045.100
	Miktar (KG)	1.399	1.963	1.189	995	160	3.418	1.884
	Olay Sayısı	38	30	42	21	8	31	28
Esrar	Değer (TL)	549.140	341.991	1.568.076	5.104.835	14.905.607	41.675.523	77.664.787
	Miktar (KG)	24	24	111	538	926	2.390	3.093
	Olay Sayısı	11	18	24	30	86	95	99
TOPLAM (TL)		211.825.746	298.244.327	701.566.977	1.141.374.182	301.603.420	709.020.392	729.032.773

Kaynak: (Ticaret Bakanlığı, 2019)

Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan istatistiki verilere göre 2012-2018 yılları arasında en fazla yakalanan kaçak eşya türleri Tablo 6’da gösterilmiştir.

Ülkemizde Tablo 6’ya göre olay sayısı baz alındığında 2012’de 659 olay sayısı ile en fazla sigara kaçakçılığına müdahale edildiği, en az da 2 kere olmak üzere kaçak şeker kaçakçılığı olayı ile karşılaşıldığı görülmektedir. Değer olarak bakıldığında ise en fazla 83.951.460 TL değerinde kaçak eroin; en az da 470 TL değerinde şeker ele geçirildiği görülmektedir.

2018 yılına bakıldığında ise olay sayısı olarak 2.785 olay ile 2012’de olduğu gibi yine en fazla sigara kaçakçılığı olayı tespit edildiği; en az da yine 2012’de olduğu gibi 1 kez kaçak şeker olayına müdahale edildiği görülmektedir. Değer olarak bakıldığında da en fazla 384.045.100 TL değerinde yine 2012’de olduğu gibi kaçak eroin; en az ise 508 TL değerinde yine 2012’de olduğu gibi kaçak şeker ele geçirildiği görülmektedir.

2.3.1.1. Narkotik Madde (Uyuşturucu) Kaçakçılığı

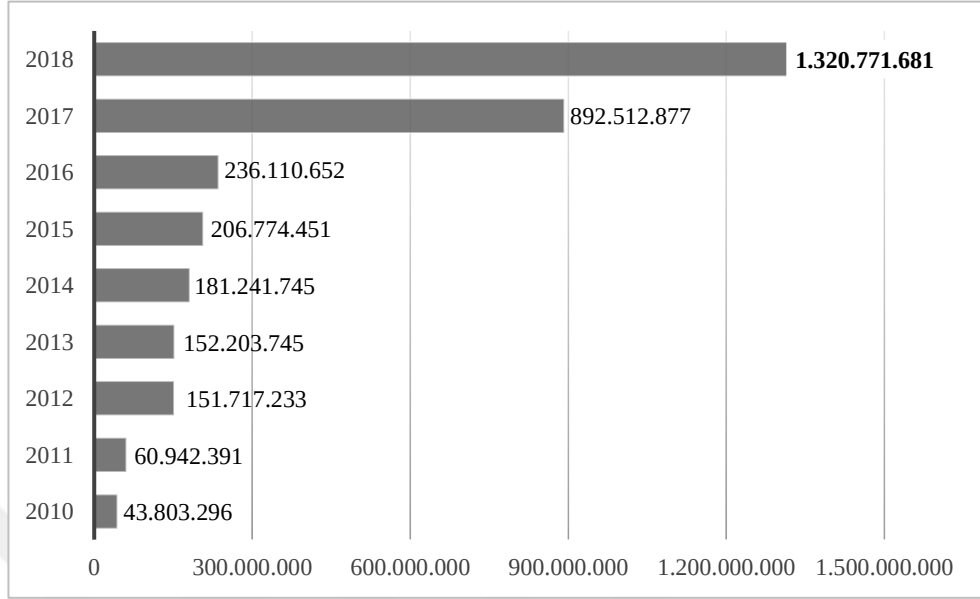
Uyuşturucu, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte yer alan bilgilere göre; “Uyuşturma özelliği olan, uyuşturan (madde), narkotik” ve “Hareketten, gereği gibi düşünmekten alıkoyan” anlamlarına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2018).

Narkotik ise Türk Dil Kurumu İlaç ve Eczacılık Terimleri Sözlüğünde; “Merkezî sinir sistemini etkileyerek, kişinin ruhsal ve fiziksel dengesini bozan, fiziksel ve psikolojik bağımlılığa yol açan, kişisel ve toplumsal yönden ekonomik ve sosyal çöküntü oluşturan madde” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2019).

Uyuşturucu maddelerin neler olduğu 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında kanunda sayılmıştır. Buna ek olarak kanunun 19.maddesinde Bakanlar Kurulu tarafından; daha sonra yapılan yakalamalar ve araştırmalar sonucunda, uyuşturucu madde olduğu anlaşılan maddelerin eklenmesi olanağı sağlanmıştır (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü, 2016:44).

Ticaret Bakanlığı internet sitesinden alınan bilgilere göre hazırlanan Grafik 1’de yer alan Yıllara Göre Uyuşturucu Yakalamaları istatistiklerine bakıldığında yakalanan uyuşturucu maddelerin maddi değerinin 2010-2018 yılları arasında her yıl artarak 2018 yılında 2010 yılına göre yaklaşık 30 katı olan 1.320.771.681 TL gibi çok yüksek bir meblağa ulaştığı görülmektedir.

Grafik 1
Yıllara Göre Uyuşturucu Yakalamaları (TL)

Emniyet Genel Müdürlüğü KOM Daire Başkanlığının 2017 Yılı Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporunda; uyuşturucu madde kaçakçılığı, uluslararası suçluluk olgusunun en yoğun hissedildiği suç alanları arasında sayılmaktadır (Emniyet Genel Müdürlüğü KOM Daire Başkanlığı, 2019).

Ticaret Bakanlığı resmi internet sitesinde yayımlanan “Türlerine Göre Uyuşturucu Madde Yakalamaları” istatistiklerinde yer alan en çok kaçakçılığa konu; eroin, esrar, kokain, ecstasy, captagon, metamfetamin ve afyon sakızı ile uyuşturucu madde yapımında kullanılan ara kimyasalların yakalama miktarlarına Tablo 7’de yer verilmiştir.

Yakalanan maddelere bakıldığında; Güneybatı Asya kaynaklı afyon ve türevi uyuşturucu maddelerin ülkemiz üzerinden Avrupa’ya, Doğu Avrupa kaynaklı captagon ve ecstasy maddeleri ile uyuşturucu yapımında kullanılan ara kimyasalların ise batıdan yine ülkemiz üzerinden Ortadoğu ve Arap ülkelerine gönderilirken yakalandığı tespit edilmiştir. Buradan da anlaşılabacağı üzere, ülkemiz uyuşturucu madde kaçakçılığında transit konumda yer almaktadır (İçişleri Bakanlığı KİHBİ Daire Başkanlığı, 2019).

Ülkemizin transit konumunda olması sebebiyle dünya uyuşturucu ticareti ve trafiği de göz önüne alındığında; uyuşturucu maddelerin ülkemize giriş yaptığı doğu ve batı kara

sınırlarımız ile Güney Amerika ve Avrupa'dan gelen gemilerin yanaştığı limanlarımız risk analizi ve istihbarat çalışmalarında büyük önem taşımaktadır (İçişleri Bakanlığı KİHBİ Daire Başkanlığı, 2019).

Tablo 7
Türlerine Göre Uyuşturucu Madde Yakalamaları

Madde Türü	2010-2011	2012-2013	2014-2015	2016-2017	2018	TOPLAM
Eroin (kg)	1.541	3.362	2.184	3.578	1.884	12.549
Afyon Sakızı (kg)	275	233	156	604	141	1409
Esrar (kg)	13	48	649	3.316	3.093	7.119
Kokain (kg)	98	221	337	1.174	1.293	3.123
Metamfetamin (kg)	155	38	74	25	136	428
Ara kimyasallar (kg)	0	0	0	16.809	37.466	54.275
Ecstasy (adet)	80.037	2.021.843	1.880.141	6.055.384	1.008.122	11.045.527
Captagon (adet)	908	1.880	1.685.000	8.831.871	11.711.450	22.231.109

Kaynak: (Ticaret Bakanlığı, 2019)

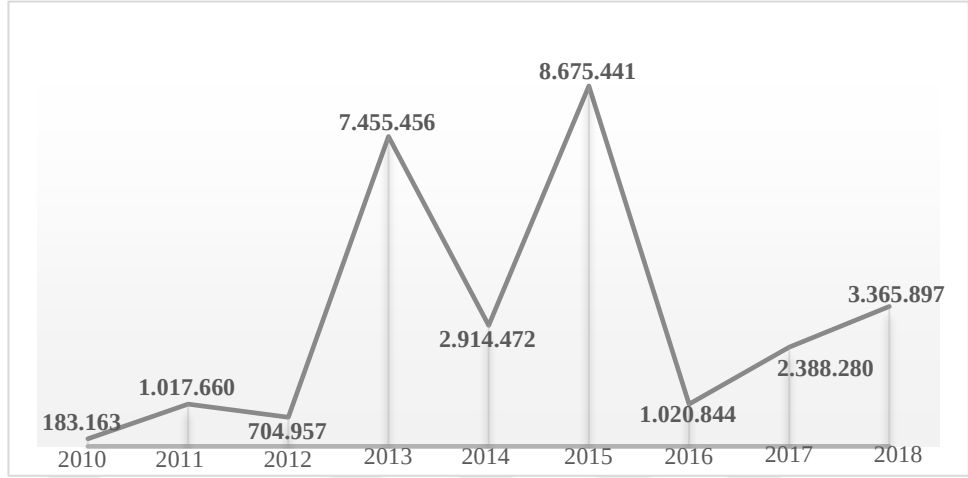
2.3.1.2. Silah Kaçakçılığı

Teröristler ve terör örgütleri, varlıklarını ve faaliyetlerini sürdürebilmek için paraya ihtiyaç duymakta ve bu parayı meşru görünümlü ve gayrimeşru yöntemler kullanarak çok çeşitli kaynaklardan sağlamaktadırlar. Silah ve mühimmat kaçakçılığı ise bu durumda terör örgütlerinin yasal olmayan finansman kaynakları arasında yer almaktadır (Karatay - Kapusizoğlu, 2011:120). Çünkü silah ve mühimmat gücü bölgesel ve küresel düzeyde bir tehdit oluşturan terör örgütlerinin gelişmesi ve güçlenmesini kolaylaştıran çeşitli güç unsurları (insan gücü, mali güç, propaganda ve iletişim gücü gibi) arasında görülmektedir (Erdoğan - Deligöz, 2015:7). Bu nedenle silah ve mühimmat kaçakçılığı ile mücadele terörizm ile mücadelenin sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Diğer bir açıdan ise ülkede yaşayan insanlar devletin kendi güvenliklerini sağlayamadığından endişe duyuyor ve buna ek olarak yasal silahlanma süreci zor ise yine silah ve mühimmat kaçakçılığı ortaya çıkabilmektedir.

Ülkemizde 2010-2018 yılları arasında yakalanan silah ve mühimmatların maddi değerleri Grafik 2'de yer almaktadır.

Grafik 2
Silah ve Mühimmat Yakalamaları (TL)

2.3.1.3. Tarihi Eser Kaçakçılığı

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 32. maddesinde “Yurt içinde korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları yurt dışına çıkarılamaz” hükmü yer almaktadır. Kanun’da “Kültür varlıkları”; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır” şeklinde "Tabiat varlıkları" ise; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir, şeklinde tanımlanmaktadır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983).

Yurt içinde korunması gereken taşınır kültür ve tabiat varlıklarının, kaçak yollarla yurt dışına çıkarılması, yurt içinde alınıp satılması, bulundurulması tarihi eser kaçakçılığının konusunu teşkil etmektedir. Bu eserlerin yasal olmayan yollarla yurtiçi ve yurtdışı ticaretini yapmaya Tarihi Eser Kaçakçılığı denilmektedir (Kaya, 2012:5).

Tarihi eser kaçakçılığında motive edici güç; diğer kaçakçılık faaliyetlerinde olduğu gibi taleptir. Tarihi eser kaçakçılığına konu eşya kaçak kazı ve soygunlar ile elde edilmekte ve yasadışı yollarla el değiştirilerek yurt dışına kaçırılmaktadır. Bu işlemler sırasında kültür ve tabiat varlıklarımız tahrip edilmekte ve ülkemizin kültürel kimliğinin yok edilmesine neden olunmaktadır (Karaduman, 2008:20).

Ülkemizde 2010-2018 yılları arasında tarihi eser yakalamalarının maddi değerleri Tablo 8’te yer almaktadır.

Tablo 8
Yıllara Göre Tarihi Eser Yakalamaları (TL)

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1.300	-	80.500	253.352	96.311.041	71.440	13.156	38.664

Kaynak: (Ticaret Bakanlığı, 2019)

2.3.1.4. Nükleer Madde Kaçakçılığı

Nükleer silah yapımı için zenginleştirilmiş uranyum ve plutonyum maddelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu maddelerin elde edilmesi için her ne kadar nükleer santral kurulması gerekliyse de bunun yerine bu maddelerin kaçak olarak temin edilmesi zaman ve maliyet açısından daha karlı bir durumdur. Bunun farkına varanlar özellikle S.S.C.B.’nin dağılmasından sonra ortaya çıkan otorite boşluğundan da yararlanarak ülkemiz üzerinden Ortadoğu ülkelerine yönelik nükleer madde kaçakçılığı faaliyetlerine hız vermişlerdir. Bu dönemde güvenlik güçleri tarafından tüm dünyada çok fazla plutonyum ve zenginleştirilmiş uranyum maddeleri ele geçirilmiştir (Kıbaroğlu, 2005:8-9).

Plutonyum ve zenginleştirilmiş uranyum gibi nükleer silah yapımında kullanılan maddelerin fiyatlarının yüksek olması ve temin edilmesinin zor olması nedeniyle bu maddelere sahip olmak büyük bir güç olarak görünmektedir. Bu durum terör örgütleri ve organize suç örgütlerinin nükleer madde kaçakçılığı yapmalarına neden olmaktadır (KOM Daire Başkanlığı, 2006).

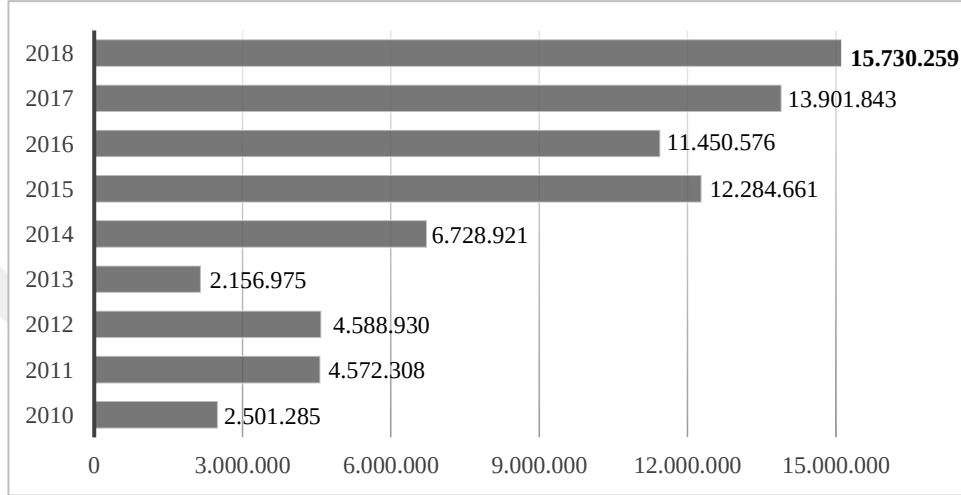
Ticaret Bakanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2010-2019 yılları arasını kapsayan Eşya Gruplarına Göre Yakalama istatistiklerine bakıldığında herhangi nükleer madde kaçakçılığına konu eşya yakalanmadığı görülmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2019).

2.3.1.5. Sigara ve İçki Kaçakçılığı

Tütün, sigara ve alkollü içkiler ülkemizde yasal olarak üretilmekte ve ithaline izin de verilmektedir. Ancak sigara ve alkollü içkiye uygulanan Özel Tüketim Vergisi nedeniyle fiyatlarının komşu ülkelere göre yüksek olması sebebiyle organize suç örgütleri ve terör örgütlerince yasadışı yollarla yurda kaçak sigara ve alkollü içki sokulmaktadır. Bu şekilde ülkemize sokulan ürünler ilgili kurumlarca

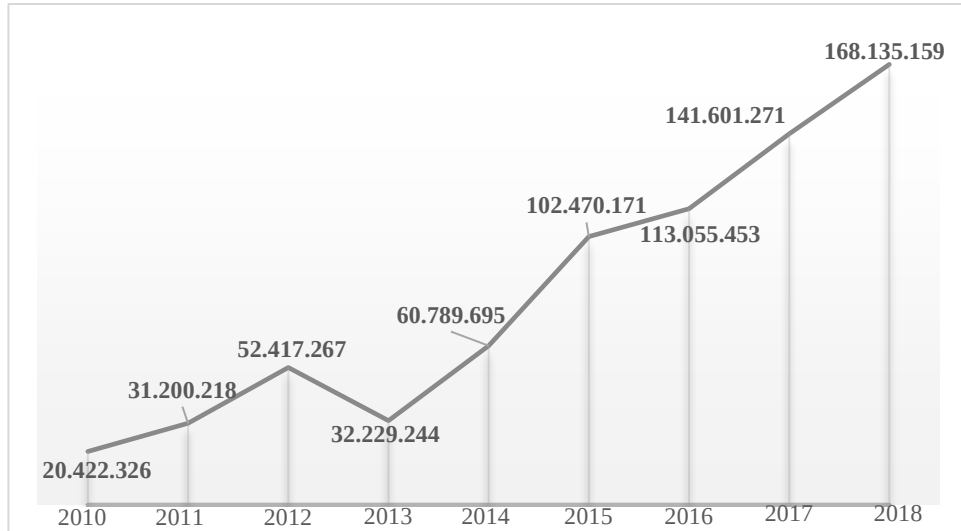
denetlenemediğinden toplum sağlığı tehlikeye atılmakta; ayrıca devlet yüksek meblağlarda vergi gelirinden olurken; yasadışı örgütler de kendilerine yüksek meblağlarda gelir sağlamaktadırlar (Kalender, 2010:49; İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık İstihbarat Harekat ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı, 2015:55).

Grafik 3
Yıllara Göre Sigara Yakalamaları (Paket Sayısı)

Ülkemizde 2010-2014 yılları arasında kaçak sigara yakalamalarının 2,5 milyon paket ile 6,7 milyon paket arasında değiştiği; 2015 yılına gelindiğinde yakalanan kaçak sigara paket sayısının 2 katına çıkarak 12 milyon paketi aştığı; 2018 yılında ise 15,7 milyon paket olduğu Grafik 3’de görülmektedir.

Grafik 4
Yıllara Göre Tütün ve Alkol Yakalamaları (TL)

Grafik 4’de yer alan, 2010-2018 yılları arası Tütün ve Alkol Yakalamaları istatistikleri

incelendiğinde; 2014 yılında yakalanan kaçak tütün, sigara ve alkollü içkilerin değerinin 2010 yılının 3 katına çıkarak 60 milyon Türk Lirasına ulaştığı; son olarak 2018 yılında ise 100 milyon TL daha artış göstererek 168 milyon Türk Lirası değerinde kaçak tütün, sigara ve alkollü içki yakalandığı anlaşılmaktadır.

Ülkemizde ele geçirilen kaçak sigara ve alkollü içkilerin genellikle doğu ve güneydoğu sınırlarımızdan yurda sokularak büyükşehirler başta olmak üzere batıdaki illerde dağıtımının yapıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca karayolu veya deniz yoluyla ülkemizden transit geçerek başka ülkeye gitmesi gereken sigara ve alkollü içkiler de yasadışı yollarla yurtda bırakılarak iç piyasaya sürülmektedir (Kalender, 2010:49).

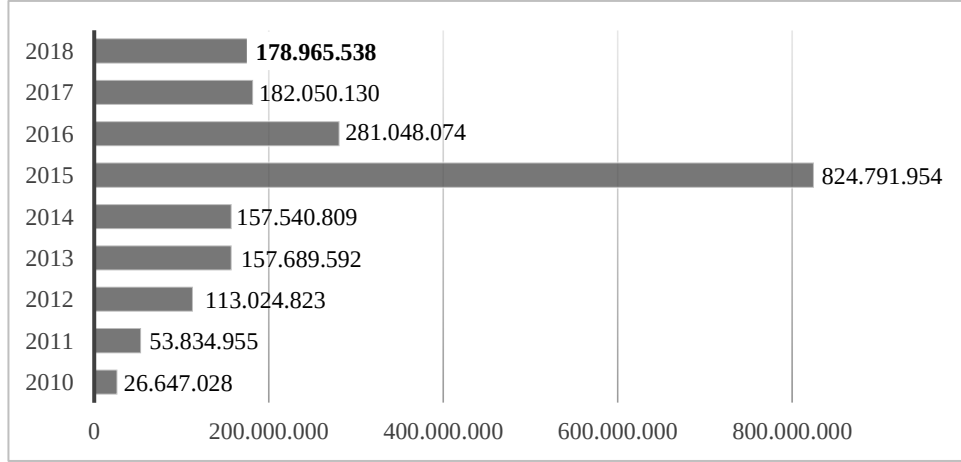
2.3.1.6. Akaryakıt Kaçakçılığı

Ülkemizde akaryakıt kaçakçılığının başlıca nedenleri arasında güneydoğu ve doğuda yer alan komşu ülkelerdeki akaryakıt fiyatlarının düşük olması ile akaryakıt kaçakçılığının kolay ve karı yüksek bir iş olarak görülmesi sayılabilir. Bu şekilde düşünen kolay yoldan para kazanma hırsları olan nakliye firmaları ile organize suç örgütleri ve terör örgütleri tarafından akaryakıt kaçakçılığına başvurulmaktadır. Akaryakıttan alınan vergilerin yüksekliği gözönüne alındığında piyasaya kaçak akaryakıt sürülmesiyle devletin ciddi bir vergi gelir kaybına uğratıldığı görülmektedir. Akaryakıt kaçakçılığı daha önce bahsedildiği gibi güneydoğu ve doğudaki komşu ülkelerden sınır ticareti yapan araçlar ile uluslararası sevkiyat yapan TIR araçlarının yakıt depolarında veya katırların sırtında bidonlarla gümrük kapısı olmayan bölgelerden yapılmaktadır (İçişleri Bakanlığı KİHBİ Daire Başkanlığı, 2019; Kaya, 2012:7).

Kaçak akaryakıtın piyasaya sürülmesi sonucunda; kaçakçılığa konu standart dışı, kalitesiz akaryakıt ile insanlar aldatılarak araç veya makineleri bozulmakta; hava, su ve toprak kirliliğine neden olunarak insanların sağlığı tehlikeye atılmaktadır. Tüm bunlara ek olarak vergisini ödeyerek yasal akaryakıt satanlar açısından haksız bir rekabet ortamı oluşturulmaktadır. (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü, 2012:1; Balcı, 2010:48).

Grafik 5’de yer alan, 2010-2018 yılları arası Akaryakıt Yakalamaları istatistikleri incelendiğinde; 2010 yılında 26,6 milyon Türk Lirası değerinde akaryakıt yakalandığı; 2018 yılında ise bu değer 178,9 milyona çıktığı görülmektedir.

Grafik 5
Yıllara Göre Akaryakıt Yakalamaları (TL)

Aşağıda yer alan Tablo 9'daki Türlerine Göre Akaryakıt Yakalamaları 2015-2018 yılları arası istatistikleri incelendiğinde; 2015 yılında 772,3 milyon TL değerinde 365,7 milyon kg ile en fazla motorin yakalandığı, 7.943 kg ile en az benzin yakalandığı White spirit ve fuel oil yakalaması ise hiç yapılmadığı görülmektedir. 2018 yılına bakıldığında ise 10.6 milyon TL değerinde 9,8 milyon kg ile en fazla benzin yakalandığı, 7.090 kg ile en likit petrol gazı yakalandığı görülmektedir.

Tablo 9
Türlerine Göre Akaryakıt Yakalamaları (Kg-TL)

Ürün Cinsi	2015		2016		2017		2018	
	Kg	Değer (TL)	Kg	Değer (TL)	Kg	Değer (TL)	Kg	Değer (TL)
Motorin	365.703.186	772.399.691	90.017.418	152.372.040	59.474.940	164.221.614	381.161	2.366.947
Likit Petrol Gazı	983.315	3.025.203	-	-	-	-	7.090	29.462
Madeni Yağ	359.580	1.970.427	22.735.545	121.713.298	541.969	1.199.497	116.265	310.002
Base Oil	11.761.433	46.979.419	1.614.315	5.847.519	3.961.379	15.859.343	19.020	77.486
White Spirit	-	-	-	-	-	-	24.345	2.078.658
Petrol Türevi Ürünler	119.355	367.995	3.293	179.671	-	-	665.496	2.011.774
Benzin	7.943	49.219	103.058	585.408	115	436	9.823.698	10.606.777
Fuel Oil	-	-	170.644	350.138	203.544	769.240	483.250	1.886.215
TOPLAM	378.934.811	824.791.954	114.644.274	281.048.074	64.181.947	182.050.130	11.520.326	19.367.322

Kaynak: (Ticaret Bakanlığı, 2019)

2.3.1.7. Ticari Eşya Kaçakçılığı

Ticaret Bakanlığı'nca yayımlanan Tablo 10'da yer alan istatistiklere bakıldığında uyuşturucu madde yakalamaları haricinde kalan yakalamaların Ticari Eşya Yakalamaları olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Buradan yola çıkarak uyuşturucu

kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık faaliyetleri ticari eşya kaçakçılığı olarak değerlendirilmektedir. Bu eşyaların içerisinde araç, akaryakıt, tütün, sigara, alkollü içki, makine aksamı ve yedek parça, tekstil, gıda maddesi, elektrik-elektronik, tıbbi malzeme, döviz, değerli maden, zirai malzeme, silah ve mühimmat, kimyevi madde ve tarihi eserin sayıldığı görülmektedir.

Ticari eşya kaçakçılığına konu malların yasal olarak ithal edilmesi mümkünken ilgili kurum ve kuruluşlara bildirilmeden ithal edilerek iç piyasaya sürülmesi veya buna teşebbüs edilmesi durumunda yetkili makamlar tarafından ortaya çıkarılan kaçakçılık faaliyetidir. Aynı tanım ihracat için de geçerli olmakla birlikte istatistiklere bakıldığında ithalat aşamasında daha çok meydana gelmektedir.

Ticaret Bakanlığından alınan Tablo 10'daki 2010-2018 yılları arası Ticari Eşya Yakalamaları istatistiklerine bakıldığında; en fazla 86,7 milyon TL değerinde kaçak araç ele geçirildiği, en az ise 3.777 TL değerinde eşyayı temsil eden sahte evrak ele geçirildiği görülmektedir. 2018 yılında ise en fazla 298,8 milyon TL değerinde kaçak araç yakalandığı, en az da yine sahte evrak yakalandığı görülmektedir.

Tablo 10

Yıllara Göre Ticari Eşya Yakalamaları (TL)

Eşya Grupları	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Araç	86.728.941	64.733.401	52.577.986	254.404.810	297.936.440	88.584.836	177.113.552	503.147.910	298.861.741
Makine Aksamı ve Yedek Parça	32.521.523	13.247.861	19.912.826	8.066.870	13.198.711	585.948.984	306.742.283	38.030.109	162.100.371
Tekstil	68.109.401	23.622.861	66.629.974	43.381.934	70.029.175	160.079.612	686.774.951	85.402.567	149.060.588
Gıda	45.368.214	59.651.278	64.439.572	129.524.004	50.532.245	30.211.424	207.508.230	169.862.398	148.168.843
Elektrik-Elektronik	29.078.065	74.164.415	105.186.211	190.325.419	536.478.556	255.752.635	62.017.076	65.938.720	134.316.998
Tıbbi	8.193.495	13.755.614	5.778.956	11.980.429	11.493.327	50.662.118	43.663.534	69.503.750	55.571.303
Döviz	802.013	88.931.204	5.532.087	5.949.468	4.965.815	781.132	15.633.661	16.775.571	46.794.210
Değerli Maden	5.360.731	8.285.798	18.438.529	35.069.924	28.327.473	16.554.826	38.499.540	17.662.626	37.932.587
Zirai	1.295.049	3.301.545	6.868.117	7.714.471	2.666.426	2.859.586	3.222.304	7.453.112	10.717.788
Kimyevi Madde	483.585	11.442.305	2.842.820	1.937.058	69.112.035	6.837.565	5.650.860	3.098.956	2.474.435
Çeşitli Eşya	67.034.264	109.950.095	77.660.802	38.299.649	97.306.754	244.656.092	454.692.414	340.262.476	317.184.362

Kaynak: (Ticaret Bakanlığı, 2019)

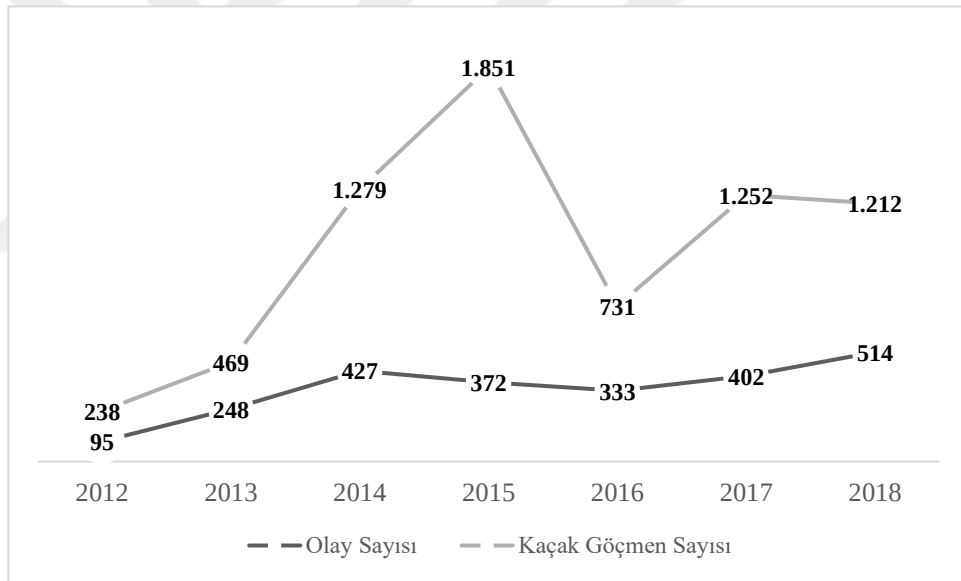
2.3.2. Göçmen Kaçakçılığı

Göçmen kaçakçılığında konu insan olduğundan; sınıflandırma yapılırken gümrük kaçakçılığından ayrı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Daha önceki yıllarda

göçmen kaçakçılığı sadece daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak isteyen insanları konu edinirken son yıllarda göçmen kaçakçılığına konu insanların birçoğunun komşu ülkelerde yaşanan savaşlar ve istikrarsız yönetimlerden kaçanlar olduğu görülmektedir.

Grafik 6’da yer alan Ticaret Bakanlığı 2012-2018 yılları arası Kaçak Göçmen Yakalamaları istatistiklerine de bakıldığında 95 olayda 238 kaçak göçmen yakalandığı 2014 yılı itibarıyla komşu ülkelerde yaşanan savaşların da etkisiyle bu sayıların neredeyse 5 katına çıkarak 427 olayda 1.279 kaçak göçmen yakalamasına ulaştığı ve yakın coğrafyamızdaki istikrarsızlık devam ettiği için bu seviyelerde devam ettiği görülmektedir.

Grafik 6
Kaçak Göçmen Yakalamaları

2.4. Kaçakçılık Suçlarına İlişkin Yasal Düzenlemeler

Ülkemizde kaçakçılık suçlarından; Ticari Eşya Kaçakçılığı, Akaryakıt Kaçakçılığı, Tütün ve Alkol Kaçakçılığı suçları ve verilecek cezalar 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda “Kaçakçılık Suçları” başlığı altında yer almaktadır.

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunun amacı kanunun 1.maddesinde; “kaçakçılık fiilleri ve yaptırımları ile kaçakçılığı önleme, izleme, araştırma usûl ve esaslarını belirlemektir.” şeklinde yer almaktadır.

Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda kaçakçılık olarak değerlendirilen fiiller ve bunlara

verilecek cezalar ile verilecek cezaların hangi durumlarda artırılacağı açıklanmıştır.

Uyuşturucu madde ve nükleer madde kaçakçılığı ile göçmen kaçakçılığı suçlarına ilişkin düzenleme ve cezalar 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alırken; Silah kaçakçılığı suçlarına ilişkin düzenlemeler 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda yer almaktadır.

Türk Ceza Kanununun amacı kanunun 1.maddesinde; “kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir” şeklinde ifade edilirken, kapsamı da yine aynı maddede; “Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.” şeklinde ifade edilmektedir.

Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun kapsamı yine kanunun 1. Maddesinde; “Ateşli silahlarla mermilerinin ve bıçaklarla salt saldırı ve savunmada kullanılmak üzere özel olarak yapılmış bulunan diğer aletlerin memlekete sokulması, yapılması, satılması, satın alınması, taşınması veya bulundurulması bu kanun hükümlerine tabidir.” şeklinde ifade edilmiştir.

Tarihi eser kaçakçılığı suçlarına ilişkin düzenleme ve cezalar 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda yer almaktadır.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun amacı kanunun 1.maddesinde; “korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.” şeklinde ifade edilirken, kapsamı da 2.maddede; “korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hususları ve bunlarla ilgili gerçek ve tüzel kişilerin görev ve sorumluluklarını kapsar.” şeklinde ifade edilmiştir.

3. BÖLÜM: GÜMRÜK KONTROLÜ UYGULAMALARININ KAÇAKÇILIK ÜZERİNE ETKİLERİ: LİTERATÜR TARAMASI VE ALAN ARAŞTIRMASI

Gümrük kontrolü uygulamalarının kaçakçılık üzerindeki etkilerini araştırdığımız bu bölümde konu ile ilgili literatürde yer alan çalışmalar incelenmiş ve daha sonra Kocaeli İli'nde yapılan anket çalışmasına ve anket sonuçlarının değerlendirilmesine yer verilmiştir.

3.1. Literatür Taraması

Yaptığımız literatür taramalarında gümrük kontrolü uygulamaları ile kaçakçılık arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik yapılmış ekonometrik çalışmaya ve anket çalışmasına rastlanmamıştır. Bu kapsamda gümrük kontrolü uygulamaları ile kaçakçılık arasında dolaylı olarak ilişki kuran bazı çalışmalar mevcuttur.

Bu çalışmalardan biri Kahya'nın (2016:159-178) Türkiye'de kaçakçılığın nedenleri, boyutları ve algısını tespit etmek amacıyla kaçakçılıkla doğrudan ve dolaylı olarak ilgilenen 13 ulusal kurumdan katılan temsilci ve akademisyen ile yaptığı odak grup görüşmesidir. Araştırmada kaçakçılık olgusu coğrafi şartlar, ekonomik durum ve istihdam, sınır kapıları, vergi oranları, idari ve adli düzenlemeler başlıkları altında değerlendirilmiştir. Çalışmada bu değerlendirmeler içinde gümrük kontrolünün kaçakçılık ile ilişkisine yönelik idari açıdan denetimlerin tekrar gözden geçirilmesinin, kurumlar arası işbirliğini kolay kılacak mevzuat düzenlemelerinin yapılmasının kaçakçılıkla mücadelenin sağlıklı işlemesi açısından gerekli görüldüğü tespiti yapılmıştır.

Üyümez ve Gültekin'in (2016:343-365) Türkiye uygulamaları açısından gümrük denetimini inceledikleri teorik çalışmalarında gümrüklerde yakalanan kaçak eşya istatistikleri, gümrük idarelerine verilen ve ithalat ile ihracat işlemlerine ait gümrük beyanname sayıları ve kaçakçılıkla mücadelede denetim yapan personel sayılarından yola çıkarak yaptıkları değerlendirmede gümrük idaresinin personel sayısının artırılması ve denetime yönelik gerekli tüm teknolojik imkânların kullanıma sunulması gerektiği yönünde öneride bulundukları görülmüştür.

Çopur'un (2014:1-110) Türkiye gümrüklerinde yaşanan kaçakçılık faaliyetlerinin

boyutunu ve kaçakçılıkla mücadelede karşılaşılan sıkıntıları ortaya koymak ve bu sıkıntılara çözüm önerileri sunabilmek amacıyla yazdığı tez çalışması da bazı noktaları ile gümrük kontrolü/denetimi uygulamalarını kaçakçılık ile ilişkilendirmektedir. Bu duruma yönelik çalışmada kaçakçılık ile kontrol uygulamaları arasında ele alınan en genel önerilerin denetimlerin yetersiz kalması açısından gümrük teşkilatında eğitimli personel istihdamının artırılması, gümrük idarelerinin kendini sürekli güncel tutması, güçlü bir mevzuat ve mevzuata hâkim ve tecrübeli yöneticiler, geniş istihbarat ağı, modern teknolojik bir altyapıya sahip gümrük idarelerinin oluşturulması şeklinde olduğu görülmektedir.

3.2. Araştırmanın Amacı

Ticaretin ülkelerin büyümesi ve kalkınması açısından önemi göz önüne alındığında kaçakçılığın ortaya çıkarttığı maliyetleri ortadan kaldırmak adına kaçakçılığı etkileyen faktörlerin doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızda gümrük kontrolü uygulamalarının zaman ve işlem maliyetleri üzerindeki etkilerinin araştırıldığı çalışmalardan farklı olarak gümrük kaçakçılığı üzerinde etkili olup olmadığı ile ne derece etkili olduğunu ölçmek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda gümrük kontrolü uygulamaları sürecinde önemli bir iş yoğunluğuna sahip olan ve süreçten en çok etkilenen Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarına anket uygulanmış olup gümrük kontrolü uygulamaları ile gümrük kaçakçılığı arasındaki ilişki “SPSS for Windows” (22.0) programında çeşitli testler ile analiz edilmiştir.

Çalışmada Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının cinsiyet, eğitim düzeyi, meslekte çalışma süreleri gibi demografik özelliklerinin yanı sıra gümrük prosedürlerinin karmaşıklığının, gümrük mevzuatı hakkında bilgi düzeyinin, gümrük işlem süreleri karşısında ithalatçı ve ihracatçı firmaların tutumlarının, E-denetim, Tek Pencere Sistemi ve kâğıtsız gümrük işlemlerinin gümrük kaçakçılığı üzerindeki etkilerini ölçmek amaçlanmaktadır.

Böylece Gümrük Müşavirleri ve çalışanları ile gümrük kontrolü uygulamaları ve gümrük kaçakçılığı arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla gerçekleştirdiğimiz anket çalışmamız ileriye dönük olarak değerlendirilecek ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda gümrük kaçakçılığı ile başarılı bir şekilde mücadele edilebilmesine yönelik öneriler sunulacaktır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının gümrük kontrolü uygulamaları ile gümrük kaçakçılığı arasındaki ilişkiye bakış açıları hakkında ve gümrük kaçakçılığını etkileyen faktörlerin neler olduğu hakkında bilgi edinilecek en iyi yöntemlerden birisi anket yöntemidir. Anket “cevaplandırıcının daha önce belirlenmiş bir sıralamada ve yapıda oluşturulan sorulara karşılık vermesiyle veri elde etme yöntemi” olarak tanımlanmaktadır (Altunışık, v.dğr., 2007).

Gümrük kontrolü uygulamalarının gümrük kaçakçılığı üzerindeki etkilerine yönelik Kocaeli’deki Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının düşüncelerini tespit etmek amacıyla hazırladığımız ankette, anketin amacına ve bu amacı en iyi yansıtacak sorulara yer verilmiştir. Anket sorularının hazırlanmasında yerli ve yabancı literatür taranmıştır. Anket formunda Rennis Likert tarafından geliştirilen 5’li Likert ölçeğine (1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum) uygun 19 soru yer almaktadır.

Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının ankette yer alan ifadelerle katılımını ölçmeye yönelik hazırlanmış Likert ölçekli sorular gümrük prosedürlerinin karmaşıklığı, gümrük kontrol süreleri, gümrük kontrollerinin etkinliği ve sıklığı, gümrük kontrol elemanlarının sayısı, gümrük mevzuatı hakkında bilgi düzeyi, E-denetim, Tek Pencere Sistemi ve kâğıtsız gümrük işlemleri gibi yeni ve X-Ray gibi teknolojik faktörlerin gümrük kaçakçılığına etkilerini tespiti yöneliktir. Ayrıca ankette katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim ve meslekte çalışma süresi gibi demografik özelliklerini yansıtacak 5 soru sorulmuştur. Ankette 1 tane de açık uçlu soru yer almaktadır. Açık uçlu soruda katılımcıların ankete eklemek istediklerini yazabilmelerine fırsat verilmiştir.

Anket oluşturulurken gözden kaçabilecek muhtemel hataları düzeltebilmek ve anketten beklenen amaca en iyi şekilde ulaşabilmek için pilot bir uygulama yapılmıştır. Pilot çalışma gümrük personeline, alanında araştırma yapmış gümrük elemanlarına, Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarından 20 kişiye uygulanmış ve çalışma sonucunda elde edilen gözlemler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak anket formuna son hali verilmiştir.

Anket çalışması tez sahibi tarafından yüz yüze olarak uygulanmıştır. Katılımcıların örnek kitlenin özelliklerini içerip içermediği tarafımızdan kontrol edildikten sonra

analize dâhil edilmiştir.

Ankete katılacak kişilere çalışmanın bilimsel amaçla yapıldığı, kimlik belirleyici ad, soyad gibi soruların sorulmadığı, doğru ya da yanlış cevap olmadığı ve kendi düşüncelerini en iyi yansıtacak cevabı işaretlemelerinin önemli olduğu, ankete başlamadan önce açıklanmıştır.

Anketlerden elde edilen veriler, “SPSS for Windows” (22.0) programı kullanılarak sayısal verilere dönüştürülmüş ve hatalı veri girişi olup olmadığı kontrol edilmiştir. Daha sonra bu veriler ışığında oluşturulan tablolar yorumlanarak öneriler oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.4. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örnek Kütlesi

Ticaret Bakanlığı verilerine göre Türkiye genelinde 3.413 gümrük müşaviri ile 10.144 gümrük müşavir yardımcısı bulunmaktadır.

Araştırmanın ana kütlesini Kocaeli’deki Gümrük İdarelerinde iş takibi yapan Gümrük Müşavirleri, Gümrük Müşavir Yardımcıları ve Gümrük İş Takipçileri oluşturmaktadır. Örnek kitlemiz ise ana kütlemizi temsilen 180 kişiden oluşmaktadır.

3.4.1. Ana Kütle

Gümrük kaçakçılığını etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla gerçekleştirdiğimiz anket çalışmamızı Türkiye genelindeki gümrük müşavirleri ve çalışanları ile yapmak hem zaman hem de maliyet açısından oldukça zahmetli olması nedeniyle araştırmamız Kocaeli İli ile sınırlandırılmıştır. Araştırmamızın ana kütlesi Kocaeli İli’dir.

Tablo 11

Gümrük Müşavir ve Yardımcıları

	Gümrük Müşaviri	Gümrük Müşavir Yardımcısı
Doğu Marmara	53	144
Türkiye Geneli	3.413	10.144

Kaynak: Ticaret Bakanlığı (Mart 2019 itibarıyla güncel)

Tablo 11’de yer verilen, Ticaret Bakanlığı verilerine göre Kocaeli ilinde bulunan Doğu Marmara Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğüne kayıtlı 53 gümrük müşaviri ile 144 gümrük müşavir yardımcısı bulunmaktadır. Bu rakamlar da Türkiye genelinde kayıtlı gümrük müşavirinin %1,5’i ile müşavir yardımcısının %1,4’üne tekabül etmektedir.

3.4.2. Örnek Kitle

Kaynakların kısıtlı olması nedeniyle ana kütlenin tamamına ulaşmak mümkün olmadığı için ana kütleyi temsil edecek çalışanlar arasından olasılık hesabına dayanmayan örnekleme tekniklerinden “kolayda örnekleme” yöntemi ile örnek kitle oluşturulmuştur. Bu yöntem ana kütlenin tamamına ulaşmanın kısıtlı zaman ve yüksek maliyet nedeniyle mümkün olmadığı durumlarda deneklerin araştırmacı tarafından seçildiği bir yöntemdir ve sosyal bilimlerde sıkça kullanılmaktadır. Bu açıdan araştırmamız Kocaeli İli’ndeki Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının sayıca da az olması nedeniyle tamamına yakınına ulaşmayı hedeflemesine rağmen 180 kişiyle sınırlı kalmıştır.

3.5. Gümrük Müşavirleri ve Çalışanları ile Yapılan Anket Çalışması

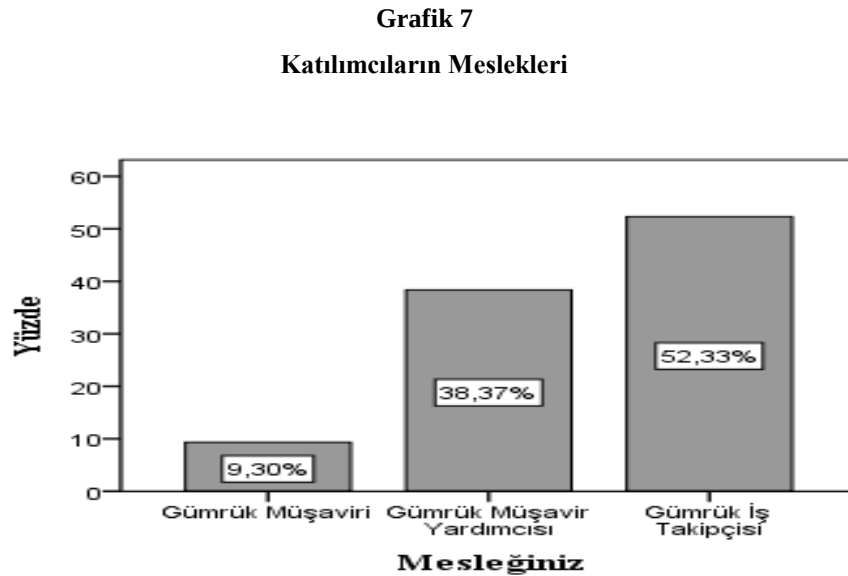
Bu kısımda ankete katılanların genel bilgileri, meslekleri, yaşı, cinsiyetleri, eğitim düzeyleri ve meslekte geçirdikleri süreye ilişkin veriler değerlendirilecektir.

3.5.1. Ankete Katılan Gümrük Müşavirleri ve Çalışanları ile İlgili Genel Bilgiler

Ankete toplam 180 Gümrük Müşaviri ve çalışanları katılmıştır. Katılımcılara ait genel bilgiler aşağıda grafikler halinde verilmiştir.

3.5.1.1. Katılımcıların Meslekleri

Grafik 7’de ankete katılanların mesleklerine göre dağılımları yer almaktadır.

Buna göre ankete katılanların %9,30'una tekabül eden 16'sı Gümrük Müşaviri, %38,37'sine tekabül eden 66'sı Gümrük Müşavir Yardımcısı ve %52,33'üne karşılık gelen 90'ı ise Gümrük İş Takipçisidir.

3.5.1.2. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Tablo 12'de ankete katılan gümrük müşaviri ve çalışanlarının yaş dağılımları yer almaktadır.

Tablo 12

Katılımcıların Yaş Ortalaması

	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Yaş	21	63	36.03	9.407

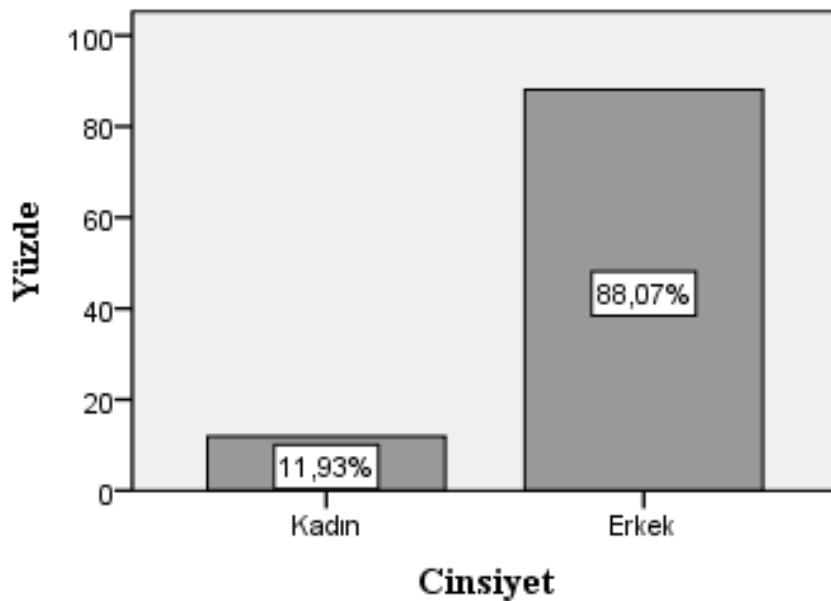
Buna göre ankete katılanlar 21 ile 63 yaş aralığında olup, yaş ortalamaları 36 civarındadır.

3.5.1.3. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Grafik 8'de ankete katılanların cinsiyet dağılımları gösterilmektedir. Buna göre, ankete katılan toplam 176 gümrük müşaviri ve çalışanının %11,93'ü (21) kadın, %88,07'si (155) ise erkeklerden oluşmaktadır.

Grafik 8

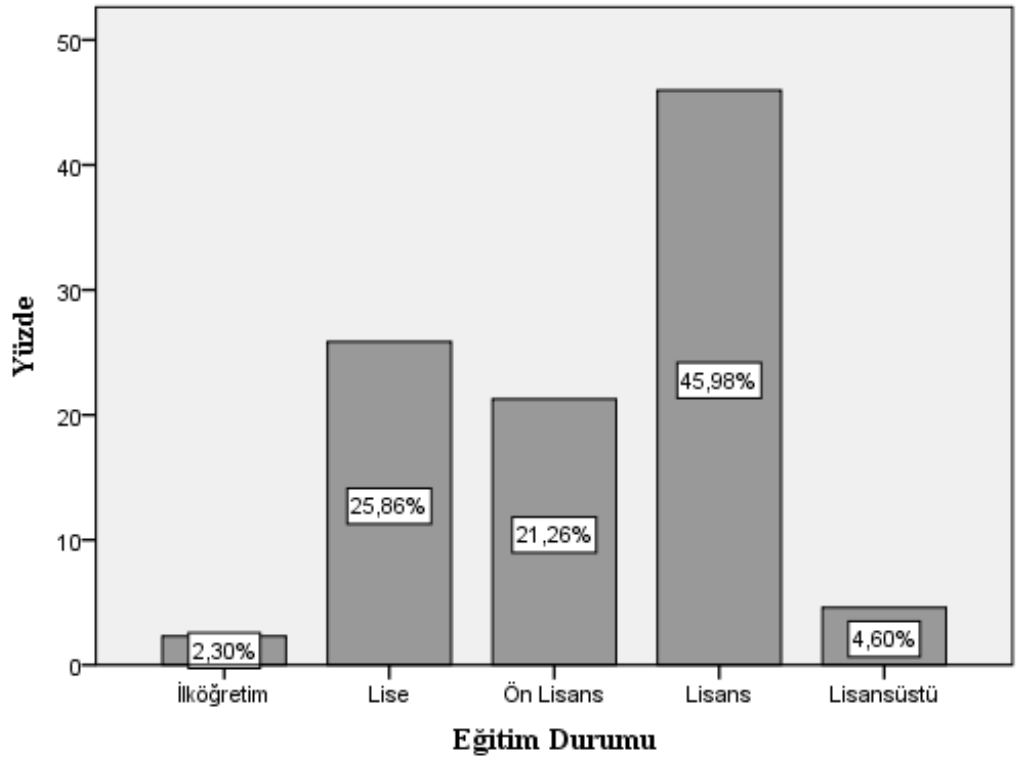
Katılımcıların Cinsiyet Dağılımları

3.5.1.4. Katılımcıların Eğitim Durumu

Aşağıdaki Grafik 9’da ankete katılan gümrük müşaviri ve çalışanlarının eğitim durumlarına ait yüzdelik dağılımlar yer almaktadır. Eğitim durumlarına göre katılımcıların dağılımları şöyledir: Katılımcıların %2,30’u (4) ilköğretim, %25,86’sı (45) lise, %21,26’sı (37) ön lisans, %45,98’i (80) lisans, %4,60’ı (8) ise lisansüstü eğitim düzeyine sahipken; katılımcıların %3,3’ü (6) ise bu soruya cevap vermemiştir.

Grafik 9
Katılımcıların Eğitim Düzeyi

3.5.1.5. Katılımcıların Meslekteki Çalışma Süreleri

Tablo 13’de ankete katılan gümrük müşaviri ve çalışanlarının mesleklerindeki çalışma süreleri yer almaktadır. Buna göre ankete katılanların meslekte çalışma süreleri 1 ile 40 yıl arasındadır ve ortalama çalışma süresi yaklaşık 13 yıldır.

Tablo 13
Katılımcıların Meslekteki Çalışma Süreleri

	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Yıl	1	40	12,45	9,717

3.5.2. Gümrük Kontrolü Uygulamalarının Gümrük Kaçakçılığı ile İlişkisi

Gümrük Müşaviri ve çalışanlarının gümrük kontrolü uygulamaları hakkındaki düşüncelerini ve gümrük kaçakçılığını etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla yaptığımız anket çalışmasında ankete katılanlara yönelttiğimiz sorular gümrük prosedürleri, gümrük kontrol süreleri, yeni uygulamalar ve personelin bilgi düzeyleri başlıkları altında incelenmiştir. Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar, sıklıklarının (frekanslarına), geçerli yüzdelерinin ve kümülatif (birikimli) yüzdelерinin yer aldığı tablolar halinde gösterilmiştir. Ayrıca ankete katılanların genel bilgileri ile katılımcıların gümrük prosedürleri, gümrük kontrol süreleri, yeni uygulamalar ve personelin bilgi düzeyleri hakkındaki görüşleri arasındaki ilişki çapraz tablo ve ki-kare testi ile analiz edilmiştir.

3.5.2.1. Gümrük Prosedürleri ile Gümrük Kaçakçılığı İlişkisi

Ankete katılanlara gümrük prosedürleri ile gümrük kaçakçılığı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla “Gümrük prosedürlerinin karmaşıklığı kaçakçılığa yönlendirmektedir” ifadesi yöneltmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 14 incelendiğinde; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %7,8’i (14) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %18,9’u (34) katıldığını, %13,9’u (25) kararsız olduğunu, %31,7’si (57) katılmadığını, %26,7’si (48) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. 2 katılımcı ise bu soruyu yanıtlamamıştır.

Tablo 14

Gümrük Prosedürlerinin Karmaşıklığı Kaçakçılığa Yönlendirmektedir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	48	26,7	27,0
Katılıyorum	57	31,7	59,0
Kararsızım	25	13,9	73,0
Katılmıyorum	34	18,9	92,1
Kesinlikle Katılmıyorum	14	7,8	100,0
Cevapsız	2	1,1	
Toplam	180	100,0	

Bu sonuçlara göre gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin

%58,4'ünün gümrük prosedürlerinin karmaşık olmasının kaçakçılığa yönlendirmediği fikrine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 15
Genel Bilgiler ile Gümrük Prosedürleri İlişkisi Test Sonuçları

	Gümrük Prosedürlerinin Karmaşıklığı Kaçakçılığa Yönlendirmektedir.			
Genel Bilgiler	Ki-Kare	df	Anlamlılık Düzeyi	Kabul/Red
Yaş	15,398	12	0.220	Red
Cinsiyet	3,996	4	0.407	Red
Eğitim Durumu	24.199	16	0.085	Kabul
Meslek	7,040	8	0.532	Red
Meslekte Çalışma Süresi	9,886	12	0.626	Red

Tablo 15’de “Gümrük prosedürlerinin karmaşıklığı kaçakçılığa yönlendirmektedir” ifadesi ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek ve meslekte çalışma süresine ait genel bilgiler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu tabloya göre genel bilgilerden sadece eğitim durumu ile gümrük prosedürlerinin karmaşıklığının gümrük kaçakçılığına yönlendirdiği ifadesi arasında yüzde on seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 16
Eğitim Durumu ile Gümrük Prosedürleri İlişkisi

Gümrük Prosedürlerinin Karmaşıklığı Kaçakçılığa Yönlendirmektedir.							
EĞİTİM DURUMU		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Total
	İlköğretim	3	0	1	0	0	4
		75.0%	0.0%	25.0%	0.0%	0.0%	100.0%
	Lise	8	15	7	11	3	44
		18.2%	34.1%	15.9%	25.0%	6.8%	100.0%
	Ön Lisans	14	7	8	4	4	37
		37.8%	18.9%	21.6%	10.8%	10.8%	100.0%
	Lisans	21	28	8	18	4	79
		26.6%	35.4%	10.1%	22.8%	5.1%	100.0%
	Lisansüstü	2	4	0	0	2	8
		25.0%	50.0%	0.0%	0.0%	25.0%	100.0%
	Toplam	48	54	24	33	13	172
		27.9%	31.4%	14.0%	19.2%	7.6%	100.0%
Pearson Ki-Kare Testi: 0.085							

Bu sonuç Tablo 16’da ayrıntılı olarak yer almaktadır. Tablo 16’ya göre katılımcıların

eğitim durumu ilerledikçe “Gümrük prosedürlerinin karmaşıklığı gümrük kaçakçılığına yönlendirmektedir” ifadesine daha olumlu baktıkları görülmektedir.

3.5.2.2. Gümrük Kontrol Sürelerinin Etkileri

Gümrük kontrol sürelerinin kaçakçılığa etkisi ve maliyetlere etkisi olmak üzere iki başlık altında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda anketlere verilen cevaplara geçmeden önce 180 gümrük müşaviri ve çalışanının yanıtladığı ifadelerin güvenilirliği Cronbach Alpha Katsayısı yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Cronbach Alpha Katsayısı yöntemi; likert türü toplamalı ölçeklerde soruların birbirleriyle tutarlı olup olmadığını ölçmektedir (Şencan, 2005:114). Alfa katsayısı 0 ile 1 arasında değer almaktadır ve 1’e yaklaştıkça ölçeğin tutarlılığı artmaktadır. Literatürde birçok çalışmada alfa katsayısı 0.7’nin üstündeysen ölçekteki soruların birbirleriyle tutarlı olduğu kabul edilmektedir (Bayraklı v.dğr., 2004:159).

3.5.2.2.1. Kaçakçılığa Etkisi

Gümrük kontrol işlemlerinin gümrük kaçakçılığı üzerindeki etkisini ölçmek için kullanılan ve 180 gümrük müşaviri ve çalışanının yanıtladığı 3 ifadenin güvenilirliği ve tek boyutluluğu Tablo 17’de gösterilmektedir.

Tablo 17

Gümrük Kontrolü ile Kaçakçılık İlişkisi Güvenilirlik Analizi: Cronbach Alfa Katsayısı

	Soru-Bütün Korelasyonları	Soru Silindiğinde Alfa Katsayısı
Gümrük kontrollerinin uzaması kaçakçılığa yönlendirir.	0,495	0,659
Gümrük kontrollerinin sıklaştırılması kaçakçılığa yönlendirir.	0,639	0,475
Gümrük kontrollerinin uzun sürmesi kaçakçılığın önemli bir nedenidir.	0,459	0,704
Güvenilirlik Alfa Katsayısı: 0.710		

Tablo 17’de görüldüğü gibi alfa katsayısı 0.710 olduğu için ölçek güvenilir ve tüm soruların soru-bütün katsayısı 0.3’ten büyük olduğu için hiçbir sorunun anketten çıkarılmasına gerek yoktur. Bu durumda 3 ifadeye verilen cevaplara aşağıda yer verilmiştir.

Ankete katılanlara gümrük kontrolü süresi ile kaçakçılık arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla “Gümrük kontrollerinin uzaması kaçakçılığa yönlendirir” ifadesi

yöneltilmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 18’de görüldüğü gibi gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %7,8’i (14) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %14,4’ü (26) katıldığını, %13,9’u (25) kararsız olduğunu, %34,4’ü (62) katılmadığını, %27,8’i (50) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 18
Gümrük Kontrollerinin Uzaması Kaçakçılığa Yönlendirir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	50	27,8	28,2
Katılmıyorum	62	34,4	63,3
Kararsızım	25	13,9	77,4
Katılıyorum	26	14,4	92,1
Kesinlikle Katılıyorum	14	7,8	100,0
Cevapsız	3	1,7	
Toplam	180	100,0	

Tablo 18’de yer alan sonuçlara göre ankete katılan gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin yarısından fazlasının (%72,7’si) gümrük kontrollerinin uzamasının kaçakçılığa yönlendirir ifadesine katılmadığı görülmektedir.

Tablo 19
Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Kontrol Süresi) İlişkisi Test Sonuçları

	Gümrük kontrollerinin uzaması kaçakçılığa yönlendirir.			
Genel Bilgiler	Ki-Kare	df	Anlamlılık Düzeyi	Kabul/Red
Yaş	22,241	12	0.035	Kabul
Cinsiyet	1,983	4	0.739	Red
Eğitim Durumu	21,193	16	0.171	Red
Meslek	4,289	8	0.83	Red
Meslekte Çalışma Süresi	10,441	12	0.577	Red

Tablo 19’da “Gümrük kontrollerinin uzaması kaçakçılığa yönlendirir” ifadesi ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek ve meslekte çalışma süresine ait genel bilgiler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu tabloya göre katılımcıların genel bilgilerinden sadece yaş ile gümrük kontrolü aşamasında firmaların zaman kaybına uğratılmaması önemlidir ifadesi arasında istatistiksel olarak %5 seviyede anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Tablo 20

Yaş ile Gümrük Kontrolü (Kontrol Süresi) İlişkisi

Gümrük kontrollerinin uzaması kaçakçılığa yönlendirir.							
YAŞ		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Total
	20-30	16	15	9	10	6	56
		28.6%	26.8%	16.1%	17.9%	10.7%	100.0%
	31-40	21	22	13	4	6	66
		31.8%	33.3%	19.7%	6.1%	9.1%	100.0%
	41-50	8	19	0	8	0	35
		22.9%	54.3%	0.0%	22.9%	0.0%	100.0%
	51 ve üstü	4	5	2	4	1	16
		25.0%	31.3%	12.5%	25.0%	6.3%	100.0%
	Toplam	49	61	24	26	13	173
28.3%		35.3%	13.9%	15.0%	7.5%	100.0%	
Pearson Ki-Kare Testi: 0.035							

Bu sonuç Tablo 20’de ayrıntılı olarak yer almaktadır. Tablo 20’ye göre katılımcıların yaşı ilerledikçe “Gümrük kontrollerinin uzaması kaçakçılığa yönlendirir” ifadesine daha olumlu yaklaşımları görülmektedir.

Ankete katılanlara gümrük kontrollerinin sıkılaştırılması ile kaçakçılık arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla “Gümrük kontrollerinin sıkılaştırılması kaçakçılığa yönlendirir” ifadesi yöneltmiştir.

Tablo 21

Gümrük Kontrollerinin Sıkılaştırılması Kaçakçılığa Yönlendirir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	65	36,1	36,5
Katılmıyorum	50	27,8	64,6
Kararsızım	21	11,7	76,4
Katılıyorum	30	16,7	93,3
Kesinlikle Katılıyorum	12	6,7	100,0
Cevapsız	2	1,1	
Toplam	180	100,0	

Yukarıda yer alan Tablo 21’e bakıldığında; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %6,7’si (12) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %16,7’si (30) katıldığını, %11,7’si (21) kararsız olduğunu, %27,8’i (50) katılmadığını, %36,1’i (65) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. 2 katılımcı ise herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Bu sonuçlardan; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %63,9’unun gümrük kontrollerinin sıkılaştırılması ile kaçakçılığın herhangi bir ilişkisi olmadığını

ve kaçakçılığa yönlendirmediğini düşündüğü görülmektedir.

Tablo 22

Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Kontrollerin Sıklığı) İlişkisi Test Sonuçları

	Gümrük Kontrollerinin Sıklaştırılması Kaçakçılığa Yönlendirir.			
Genel Bilgiler	Ki-Kare	df	Anlamlılık Düzeyi	Kabul/Red
Yaş	13,869	12	0.309	Red
Cinsiyet	5,011	4	0.286	Red
Eğitim Durumu	15,113	16	0.516	Red
Meslek	10,777	8	0.215	Red
Meslekte Çalışma Süresi	16,111	12	0.186	Red

Tablo 22’de “Gümrük kontrollerinin sıklaştırılması kaçakçılığa yönlendirir” ifadesi ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek ve meslekte çalışma süresine ait genel bilgiler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu tabloya göre katılımcıların genel bilgileri ile gümrük kontrollerinin sıklaştırılması kaçakçılığa yönlendirir ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Buna göre ankete katılanların genel bilgileri ile bu ifadeye verdikleri cevaplar arasında bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Ankete katılanlara gümrük kontrollerinin uzun sürmesi ile kaçakçılık arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla “Gümrük kontrollerinin uzun sürmesi kaçakçılığın önemli bir nedenidir” ifadesi yöneltilmiştir.

Tablo 23

Gümrük Kontrollerinin Uzun Sürmesi Kaçakçılığın Önemli Bir Nedenidir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	51	28,3	29,1
Katılmıyorum	55	30,6	60,6
Kararsızım	19	10,6	71,4
Katılıyorum	38	21,1	93,1
Kesinlikle Katılıyorum	12	6,7	100,0
Cevapsız	5	2,8	
Toplam	180	100,0	

Yukarıda yer alan Tablo 23 incelendiğinde; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %6,7’si (12) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %21,1’i (38) katıldığını,

%10,6'sı (19) kararsız olduğunu, %30,6'sı (55) katılmadığını, %28,3'ü (51) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. 5 katılımcı ise herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Bu sonuçlardan; ankete katılanların %58,9'u gümrük kontrollerinin uzun sürmesinin kaçakçılığın önemli bir nedeni olduğunu düşünmediği görülürken katılımcıların %27,8'inin fikre olumlu bakmakta olduğuna ulaşılmaktadır.

Tablo 24

Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Kontrollerin Uzunluğu) İlişkisi Test Sonuçları

	Gümrük kontrollerinin uzun sürmesi kaçakçılığın önemli bir nedenidir.			
Genel Bilgiler	Ki-Kare	df	Anlamlılık Düzeyi	Kabul/Red
Yaş	16,465	12	0.171	Red
Cinsiyet	1,144	4	0.887	Red
Eğitim Durumu	24,747	16	0.074	Kabul
Meslek	8,935	8	0.348	Red
Meslekte Çalışma Süresi	12,015	12	0.444	Red

Tablo 24'de "Gümrük kontrollerinin uzun sürmesi kaçakçılığın önemli bir nedenidir" ifadesi ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek ve meslekte çalışma süresine ait genel bilgiler arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 25

Eğitim Durumu ile Gümrük Kontrollerinin Uzunluğu İlişkisi

Gümrük Kontrollerinin Uzun Sürmesi Kaçakçılığın Önemli Bir Nedenidir.							
EĞİTİM DURUMU		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Total
	İlköğretim	0	0	2	2	0	4
		0.0%	0.0%	50.0%	50.0%	0.0%	100.0%
	Lise	12	19	2	9	1	43
		27.9%	44.2%	4.7%	20.9%	2.3%	100.0%
	Ön Lisans	14	5	5	7	5	36
		38.9%	13.9%	13.9%	19.4%	13.9%	100.0%
	Lisans	22	25	9	17	5	78
		28.2%	32.1%	11.5%	21.8%	6.4%	100.0%
	Lisansüstü	3	3	0	2	0	8
		37.5%	37.5%	0.0%	25.0%	0.0%	100.0%
	Toplam	51	52	18	37	11	169
		30.2%	30.8%	10.7%	21.9%	6.5%	100.0%
Pearson Ki-Kare Testi: 0.074							

Tablo 24’e göre katılımcıların genel bilgilerinden sadece eğitim düzeyi ile gümrük kontrollerinin sıkılaştırılması kaçakçılığa yönlendirir ifadesi arasında istatistiksel olarak %10 seviyede anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Bu sonucun ayrıntılı olarak yer aldığı Tablo 25’e göre katılımcıların eğitim düzeyi yükseldikçe “Gümrük kontrollerinin uzun sürmesi kaçakçılığın önemli bir nedenidir” ifadesine daha olumsuz yaklaştıkları görülmektedir.

3.5.2.2.2. Maliyetlere Etkisi

Gümrük kontrol işlemlerinin maliyetler üzerindeki etkisini ölçmek için kullanılan ve 180 gümrük müşaviri ve çalışanının yanıtladığı 4 ifadenin güvenilirliği ve tek boyutluluğu Tablo 26’da gösterilmektedir.

Tablo 26
Gümrük Kontrolü ile Maliyet İlişkisi Güvenilirlik Analizi: Cronbach Alfa Katsayısı

	Soru-Bütün Korelasyonları	Soru Silindiğinde Alfa Katsayısı
Gümrüklerdeki kontrol elemanlarının sayıca az olması gümrük işlem süresini artırır.	0,397	0,866
Bakanlığın gümrük işlem sürelerini rapor etmesi denetim sürecini iyileştirir.	0,646	0,730
Gümrük kontrolü aşamasında firmaların zaman kaybına uğratılmaması önemlidir.	0,744	0,681
Gümrük kontrollerinin hızlı sonuçlandırılması önemlidir.	0,717	0,702
Güvenilirlik Alfa Katsayısı: 0.798		

Tablo 26’da görüldüğü gibi alfa katsayısı 0.798 olduğu için ölçek güvenilir ve tüm soruların soru-bütün katsayısı 0.3’ten büyük olduğu için hiçbir sorunun anketten çıkarılmasına gerek yoktur. Bu durumda 4 ifadeye verilen cevaplara aşağıda yer verilmiştir.

Ankete katılanlara gümrüklerdeki kontrol elemanlarının sayısı ile gümrük işlem süresi arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla “Gümrüklerdeki kontrol elemanlarının sayıca az olması gümrük işlem süresini artırır” ifadesi yöneltilmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 27’ye bakıldığında; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %35,6’sı (64) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %41,1’i (74) katıldığını, %7,8’i (14) kararsız olduğunu, %8,3’ü (15) katılmadığını, %7,2’si (13) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 27**Gümrüklerdeki Kontrol Elemanlarının Sayıca Az Olması Gümrük İşlem Süresini Artırır.**

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	13	7,2	7,2
Katılmıyorum	15	8,3	15,6
Kararsızım	14	7,8	23,3
Katılıyorum	74	41,1	64,4
Kesinlikle Katılıyorum	64	35,6	100,0
Toplam	180	100,0	

Bu sonuçlardan; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %76,7'si gümrük kontrol elemanlarının sayıca az olmasının gümrük işlem süresini artırdığı fikrine olumlu baktığı görülmektedir.

Tablo 28'de "Gümrüklerdeki kontrol elemanlarının sayıca az olması gümrük işlem süresini artırır" ifadesi ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek ve meslekte çalışma süresine ait genel bilgiler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu tabloya göre katılımcıların genel bilgileri ile gümrüklerdeki kontrol elemanlarının sayıca az olması gümrük işlem süresini artırır ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Buna göre ankete katılanların genel bilgileri ile bu ifadeye verdikleri cevaplar arasında bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 28**Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Eleman Sayısı) İlişkisi Test Sonuçları**

	Gümrüklerdeki Kontrol Elemanlarının Sayıca Az Olması Gümrük İşlem Süresini Artırır.			
Genel Bilgiler	Ki-Kare	df	Anlamlılık Düzeyi	Kabul/Red
Yaş	10.283	12	0.591	Red
Cinsiyet	1.930	4	0.749	Red
Eğitim Durumu	22.550	16	0.126	Red
Meslek	4.933	8	0.765	Red
Meslekte Çalışma Süresi	10.994	12	0.529	Red

Ankete katılanlara gümrük işlem sürelerinin rapor edilmesi ile denetim süreci arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla "Bakanlığın gümrük işlem sürelerini rapor etmesi denetim sürecini iyileştirir" ifadesi yöneltilmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 29 incelendiğinde; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş

takipçilerinin %34,4'ü (62) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %48,9'u (88) katıldığını, %6,7'si (12) kararsız olduğunu, %5'i (9) katılmadığını, %4,4'ü (8) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. 1 katılımcı ise bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 29

Bakanlığın Gümrük İşlem Sürelerini Rapor Etmesi Denetim Sürecini İyileştirir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	8	4,4	4,5
Katılmıyorum	9	5,0	9,5
Kararsızım	12	6,7	16,2
Katılıyorum	88	48,9	65,4
Kesinlikle Katılıyorum	62	34,4	100,0
Cevapsız	1	0,6	
Toplam	180	100,0	

Bu sonuçlara göre gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %83,3'ü Bakanlığın gümrük işlem sürelerini rapor etmesinin denetim sürecini iyileştirdiğini düşünmektedir.

Tablo 30'da "Bakanlığın gümrük işlem sürelerini rapor etmesi denetim sürecini iyileştirir" ifadesi ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek ve meslekte çalışma süresine ait genel bilgiler arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 30

Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (İşlem Sürelerinin Rapor Edilmesi) İlişkisi Test Sonuçları

	Bakanlığın gümrük işlem sürelerini rapor etmesi denetim sürecini iyileştirir.			
Genel Bilgiler	Ki-Kare	df	Anlamlılık Düzeyi	Kabul/Red
Yaş	22,538	12	0.032	Kabul
Cinsiyet	4,650	4	0.325	Red
Eğitim Durumu	26,397	16	0.049	Kabul
Meslek	11,288	8	0.186	Red
Meslekte Çalışma Süresi	18,356	12	0.105	Red

Bu tabloya göre katılımcıların genel bilgilerinden sadece yaş ve eğitim durumu ile Bakanlığın gümrük işlem sürelerini rapor etmesi denetim sürecini iyileştirir ifadesi arasında istatistiksel olarak %5 seviyede anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Buna göre ankete katılanların yaş ve eğitim düzeyleri ile bu ifadeye verdikleri

cevaplar arasında bir farklılık olduğu görülmektedir.

Ankete katılanlara “Gümrük kontrolü aşamasında firmaların zaman kaybına uğratılmaması önemlidir” ifadesi yöneltmiştir.

Tablo 31

Gümrük Kontrolü Aşamasında Firmaların Zaman Kaybına Uğratılmaması Önemlidir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	7	3,9	3,9
Katılmıyorum	7	3,9	7,8
Kararsızım	9	5,0	12,8
Katılıyorum	66	36,7	49,4
Kesinlikle Katılıyorum	91	50,6	100,0
Toplam	180	100,0	

Yukarıda yer alan Tablo 31’e bakıldığında; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %50,6’sı (91) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %36,7’si (66) katıldığını, %5’i (9) kararsız olduğunu, %3,9’u (7) katılmadığını, %3,9’u (7) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir.

Soruya verilen cevaplara göre ankete katılanların yarısından çoğunun (%87,3’ü gibi) gümrük kontrolü aşamasında firmaların zaman kaybına uğratılmamasının önemli olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Tablo 32’de “Gümrük kontrolü aşamasında firmaların zaman kaybına uğratılmaması önemlidir” ifadesi ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek ve meslekte çalışma süresine ait genel bilgiler arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 32

Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Zaman Kaybı) İlişkisi Test Sonuçları

	Gümrük kontrolü aşamasında firmaların zaman kaybına uğratılmaması önemlidir.			
Genel Bilgiler	Ki-Kare	df	Anlamlılık Düzeyi	Kabul/Red
Yaş	13,639	12	0.324	Red
Cinsiyet	3,839	4	0.428	Red
Eğitim Durumu	15,508	16	0.488	Red
Meslek	11,538	8	0.173	Red
Meslekte Çalışma Süresi	9,627	12	0.649	Red

Bu tabloya göre katılımcıların genel bilgileri ile Gümrük kontrolü aşamasında firmaların zaman kaybına uğratılmaması önemlidir ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Buna göre ankete katılanların genel bilgileri ile bu ifadeye bakış açıları arasında bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 33
Gümrük Kontrollerinin Hızlı Sonuçlandırılması Önemlidir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	6	3,3	3,4
Katılmıyorum	4	2,2	5,6
Kararsızım	8	4,4	10,1
Katılıyorum	59	32,8	43,0
Kesinlikle Katılıyorum	102	56,7	100,0
Cevapsız	1	0,6	
Toplam	180	100,0	

Gümrük kontrol sürelerinin maliyetler üzerindeki etkilerini ölçmek amacıyla katılanlara yönelttiğimiz son soru ise “Gümrük kontrollerinin hızlı sonuçlandırılması önemlidir” ifadesidir.

Yukarıda yer alan Tablo 33 incelendiğinde; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %56,7’si (102) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %32,8’i (59) katıldığını, %4,4’ü (8) kararsız olduğunu, %2,2’si (4) katılmadığını, %3,3’ü (6) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. 1 katılımcı ise herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Bu sonuçlardan; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %89,5 gibi çok büyük bir kısmının gümrük kontrollerinin hızlı sonuçlandırılmasının önemli olduğuna katıldığı görülmektedir.

Tablo 34’de “Gümrük kontrollerinin hızlı sonuçlandırılması önemlidir” ifadesi ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek ve meslekte çalışma süresine ait genel bilgiler arasındaki ilişki incelenmiştir.

Bu tabloya göre katılımcıların genel bilgileri ile gümrük kontrollerinin hızlı sonuçlandırılması önemlidir ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Buna göre ankete katılanların genel bilgileri ile bu ifadeye bakış açıları arasında bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 34
Genel Bilgiler ile Gümrük Kontrolü (Hız) İlişkisi Test Sonuçları

	Gümrük kontrollerinin hızlı sonuçlandırılması önemlidir.			
Genel Bilgiler	Ki-Kare	df	Anlamlılık Düzeyi	Kabul/Red
Yaş	7,782	12	0.802	Red
Cinsiyet	5,218	4	0.266	Red
Eğitim Durumu	12,532	16	0.707	Red
Meslek	10,294	8	0.245	Red
Meslekte Çalışma Süresi	5,108	12	0.954	Red

3.5.2.3. Yeni ve Teknolojik Uygulamaların Etkileri

Bu kısımda Ticaret Bakanlığı tarafından gümrük işlemlerinde kullanıma sunulan yeni ve teknolojik uygulamaların gümrük işlem süreleri ve kaçakçılık üzerine etkilerini ölçmek amacıyla katılımcılara yöneltilen ifadeler değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda ankete katılanlara “E-denetim ile daha hızlı işlem yapılmaktadır” ifadesi yöneltilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 35’e bakıldığında; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %37,8’i (68) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %26,7’si (48) katıldığını, %20’si (36) kararsız olduğunu, %7,8’i (14) katılmadığını, %7,2’si (13) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir.

Bu ifadeye verilen cevaplara göre gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin 64,5’inin e-denetim ile daha hızlı işlem yapıldığını düşündüğü görülmektedir.

Tablo 35
E-Denetim ile Daha Hızlı İşlem Yapılmaktadır.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	13	7,2	7,3
Katılmıyorum	14	7,8	15,1
Kararsızım	36	20,0	35,2
Katılıyorum	48	26,7	62,0
Kesinlikle Katılıyorum	68	37,8	100,0
Cevapsız	1	0,6	
Toplam	180	100,0	

Bakanlık tarafından gümrük işlem sürelerini azaltmak amacıyla uygulamaya konulan Tek Pencere Sistemi ile gümrük işlem süresi arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla ankete katılanlara “Tek Pencere Sistemi gümrük işlem süresini azaltır” ifadesi yöneltmiştir.

Tablo 36
Tek Pencere Sistemi Gümrük İşlem Süresini Azaltır.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	10	5,6	5,6
Katılmıyorum	16	8,9	14,6
Kararsızım	33	18,3	33,1
Katılıyorum	63	35,0	68,5
Kesinlikle Katılıyorum	56	31,1	100,0
Cevapsız	2	1,1	
Toplam	180	100,0	

Yukarıda yer alan Tablo 36 incelendiğinde; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %31,1’i (56) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %35’i (63) katıldığını, %18,3’ü (33) kararsız olduğunu, %8,9’u (16) katılmadığını, %5,6’sı (10) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. 2 katılımcı ise herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Elde edilen sonuçlara göre ankete katılanların %66,1’inin Tek Pencere Sistemi uygulamasına olumlu baktıkları görülmektedir.

Tablo 37
Kâğıtsız Gümrük İşlemleri Kaçakçılığı Azaltır.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	36	20,0	20,1
Katılmıyorum	47	26,1	46,4
Kararsızım	51	28,3	74,9
Katılıyorum	25	13,9	88,8
Kesinlikle Katılıyorum	20	11,1	100,0
Cevapsız	1	0,6	
Toplam	180	100,0	

Ankete katılanlara kâğıtsız gümrük işlemleri ile kaçakçılık arasında ilişki kurup kurmadıklarını ölçmek amacıyla “Kâğıtsız gümrük işlemleri kaçakçılığı azaltır” ifadesi yöneltmiştir.

Yukarıda yer alan Tablo 37’ye bakıldığında; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %11,1’i (20) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %13,9’u (25) katıldığını, %28,3’ü (51) kararsız olduğunu, %26,1’i (47) katılmadığını, %20’si (36) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir.

Bu sonuçlardan; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin yarısına yakınının (%46,1’inin) kâğıtsız gümrük işlemlerinin kaçakçılığı azaltmadığını düşündüğü görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %28,3’ü gibi yüksek bir oranının bu ifadeye yaklaşımlarının kararsız olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 38
X-Ray Taraması Kaçakçılığı Önlemede Etkin Bir Yöntemdir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	10	5,6	5,6
Katılmıyorum	5	2,8	8,4
Kararsızım	14	7,8	16,2
Katılıyorum	71	39,4	55,9
Kesinlikle Katılıyorum	79	43,9	100,0
Cevapsız	1	0,6	
Toplam	180	100,0	

Uzun yıllardan beri gümrük kontrolünde kaçakçılık ile mücadele kullanılan teknolojik bir yöntem olan X-Ray taramasının başarısını değerlendirmek amacıyla ankete katılanlara “X-ray taraması kaçakçılığı önlemede etkin bir yöntemdir” ifadesi yöneltilmiştir.

Yukarıda yer alan Tablo 38’e bakıldığında; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %43,9’u (79) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %39,4’ü (71) katıldığını, %7,8’i (14) kararsız olduğunu, %2,8’i (5) katılmadığını, %5,6’sı (10) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. 1 katılımcı ise herhangi bir görüş belirtmemiştir

Bu sonuçlardan elde edilen verilere göre ankete katılanların önemli bir kısmının (83,3’ü gibi) x-ray taramasının kaçakçılığı önlemede etkin bir yöntem olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Ayrıca ankete katılan gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerine anket formunda açık uçlu bir soru yöneltilmiş ve düşüncelerini/önerilerini yazmaları

istenmiştir. Katılımcıların açık uçlu soruya yeni uygulamalar hakkında yazdıkları uygulamaların etkinliğinin değerlendirilmesi ve eksiklerinin giderilmesi açısından önemsenmekte ve aşağıda yer verilmektedir:

- Yeni bir uygulamaya geçilirken bizler (gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçileri) ve memurlar dâhil olmak üzere Bakanlık tarafından görevlendirilmiş yetkin kişiler aracılığı ile ilgililerin bilgilendirilmesi ve hatta eğitimden geçirilmesi gerekmektedir. Her yeni sistemde deneme yanılma yöntemiyle ve maalesef cezaya düşerek öğreniyoruz.
- İstanbul gibi bir şehir de bu mesleği yapmaya çalışıyorum; her şeyden önce bizim ofisten dışarı çıkmadan bu mesleği yapmamız gerektiğini düşünüyorum, kapanmış beyannameyi kolcuya kaşelemek için Gebze'ye, ATR tasdik ettirmek için İstanbul havalimanına gitmek zorunda kalıyoruz. Beyanname kırmızı hatta düşmediği takdirde bütün işlemleri online yapabilmemiz hem bizim hem de ticaret erbabının yararına olacaktır.
- Her konteyner veya aracı çok faydalı olduğunu düşünsem de X-Ray'e almak mantıksızdır. Bir suç varsa muhatap herkes değil tecrübe ile ayırım sağlanıp o suçu işleyebileceklere yöneltilmeli, mühürsüz olan bir araç varsa ve eşya tam ise 3-4 gün tutulmamalı ki zaman maliyettir bu nedenle işinden olanları gördüm. Özetle herkes potansiyel suçlu değildir. Suçluyu tecrübe ve teknoloji ile tespit etmek gerekmektedir ve bu nedenle diğer insanları/firmaları kaçakçılığa önlem adı altında ek yükümlülüğe sokmak çok yanlıştır ve hala bu uygulamalar azalsa da sürmektedir.
- Belgelerin elektronik ortamda ilgili kurumlarla paylaşımı ve sistemin iyileşmesi için arge çalışmalarının sürdürülmesi önemlidir
- X-ray taraması verimsiz bir uygulamadır. Sarf edilen zaman ile yakalanan kaçak eşya arasında çok fark vardır. Bu sebeple daha efektif çalışmak ve gerçekten riskli eşyayı tespit etmek önemlidir.
- Eşyanın gümrük müşavirliği tarafından beyanından sonra X-Ray talebi verilmesi süreyi uzatıyor. Eşya gemiden indikten sonra direkt X-Ray taramasına giderse süreç hızlanır.

- Kurumlar arası yazışmalar koordine edilmelidir.
- Tüm kurumlar arasında tamamen elektronik ortam sağlanarak Tek Pencere Sistemine geçiş yapılmalıdır.
- E-denetim ile yapılacak işlemler işi daha da hızlandırır.
- Beyanname kontrolü ve yazışma işlemlerinin hızlandırılması iş akışının süresini azaltır. Bu konuda daha fazla eğitim verilmesi gerektiğini düşünüyorum.
- Yazışmaların ve ihtiyaç duyulan belgelerin dijital ortamda hızlı iletişim teknikleriyle yapılabilmesi kolaylık sağlayabilir.
- Kâğıtsız sisteme geçilmesi doğru bir karardır. Ancak bu durumda işsizlik oranının biraz daha artacağını düşünüyorum.
- E-denetim sisteminin daha fazla yaygınlaşması gerekmektedir.
- Tek Pencere Sisteminde tüm işlemlerin müşavir şifresi ile yapılması süreleri çok uzatmaktadır.

3.5.2.4. Bilgi Düzeyinin Etkileri

Bu kısımda gümrük kontrolü ve kaçakçılıkla mücadelede görevli personel ile gümrükte iş takibi yapanların bilgi düzeylerinin gümrük işlem süreleri ve kaçakçılık üzerine etkilerini ölçmek amacıyla katılımcılara yöneltilen ifadeler değerlendirilecektir.

Ankete katılanlara “Kaçakçılıkla mücadelede gümrük personelinin gümrük mevzuatı hakkında yeterli bilgiye sahip olması etkilidir.” ifadesi yöneltilmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 39 incelendiğinde; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %46,7’si (84) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %39,4’ü (71) katıldığını, %3,3’ü (6) kararsız olduğunu, %4,4’ü (8) katılmadığını, %5,6’sı (10) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. 1 katılımcı ise herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Bu sonuçlara göre ankete katılanların %86,1’i gibi önemli bir çoğunluğunun kaçakçılıkla mücadelede gümrük personelinin gümrük mevzuatı hakkında yeterli bilgiye sahip olmasının etkili olduğunu belirttiği görülmektedir.

Tablo 39

Kaçakçılıkla Mücadelede Gümrük Personelinin Gümrük Mevzuatı Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olması Etkilidir.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	10	5,6	5,6
Katılmıyorum	8	4,4	10,1
Kararsızım	6	3,3	13,4
Katılıyorum	71	39,4	53,1
Kesinlikle Katılıyorum	84	46,7	100,0
Cevapsız	1	0,6	
Toplam	180	100,0	

Gümrük ile ilgili işlem yapanların bilgi düzeyleri ile gümrük kaçakçılığı arasındaki ilişkiyi değerlendirdiğimiz bir diğer soru da ise ankete katılanlara “Gümrükte iş/işlem yapanların işleyiş hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması kaçakçılığa sebep olmaktadır” ifadesi yöneltilmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 40’a bakıldığında; gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %13,9’u (25) bu ifadeye kesinlikle katıldığını, %28,9’u (52) katıldığını, %13,9’u (25) kararsız olduğunu, %26,1’i (47) katılmadığını, %17,2’si (10) ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 40

Gümrükte İş/işlem Yapanların İşleyiş Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olmaması Kaçakçılığa Sebep Olmaktadır.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	31	17,2	17,2
Katılmıyorum	47	26,1	43,3
Kararsızım	25	13,9	57,2
Katılıyorum	52	28,9	86,1
Kesinlikle Katılıyorum	25	13,9	100,0
Toplam	180	100,0	

Elde edilen verilere göre gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerinin %42,8’i gümrükte iş/işlem yapanların işleyiş hakkında yeterli bilgiye sahip olmamasının kaçakçılığa sebep olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Ayrıca ankete katılan gümrük müşaviri, müşavir yardımcısı ve iş takipçilerine anket

formunda yöneltilen açık uçlu soruda katılımcıların gümrük personelinin bilgi düzeyi hakkında belirttikleri ifadeler değerlendirilmiş ve öneri olarak dikkate alınması açısından aşağıda yer verilmiştir:

- Gümrük idarelerinde yeterli sayıda ve gerekli bilgiye sahip personel sayısının artırılması,
- Kontrol işlemlerinin hızlı yapılabilmesi için yeterli memurun görevlendirilmesi,
- Empati ve işi bilmek,
- Personel eğitimlerinin sıkladıtırılması,
- Memurların mevzuat bilgisinin iyi olması,
- Bilgili, işini seven ve yeterli sayıda personel olmasıdır.

SONUÇ

Gümrük kontrolü uygulamaları gümrük kaçakçılığı ile mücadelede başarılı olunabilmesi açısından hem dünyada hem de ülkemizde önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Uluslararası ticarete gümrük kontrol işlemlerinin oluşturduğu zaman ve işlem maliyetleri bir gümrük sınırı olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan gümrük kontrolü uygulamaları; uluslararası endekslerde, ekonometrik analizlerde ve alan araştırmalarında gösterge olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda yapılan yerli ve yabancı literatürdeki araştırmaların; gümrük kontrol işlemlerinin ithalat ve ihracat hacmi üzerindeki zaman ve maliyet yükleri, gümrük işlemlerinin etkinliği ve gümrük işlem sürelerini etkileyen faktörler üzerine olduğu görülmektedir. Bu açıdan literatürden farklı olarak; araştırmamızda gümrük kontrolü uygulamalarının gümrük kaçakçılığı ile ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Bu bağlamda, gümrük kontrolü uygulamalarının gerçekleştirilmesinde süreçten en çok etkilenen; Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının cinsiyet, eğitim düzeyi, meslekte çalışma süreleri gibi demografik özelliklerinin yanı sıra gümrük prosedürlerinin karmaşıklığının, gümrük kontrol sürelerinin, gümrük mevzuatı hakkında bilgi düzeyinin, E-denetim, Tek Pencere Sistemi ve kâğıtsız gümrük işlemleri gibi yeni ve X-Ray gibi teknolojik uygulamaların gümrük kaçakçılığı üzerinde etkili olup olmadığı ile ne derece etkili olduğunu ölçmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarına anket uygulanmış olup gümrük kontrolü uygulamaları ile gümrük kaçakçılığı arasındaki ilişki “SPSS for Windows” (22.0) programında çeşitli testler ile analiz edilmiştir.

Gümrük kontrolü uygulamalarının kaçakçılık üzerindeki etkilerini tespit etmek amacıyla katılımcılara yönlendirdiğimiz anket sorularını gümrük prosedürlerinin gümrük kaçakçılığı üzerindeki etkileri; gümrük kontrol sürelerinin kaçakçılığa etkisi ve maliyetlere etkisi; gümrük kontrolünde kullanılan yeni ve teknolojik uygulamaların gümrük süreleri ve kaçakçılık üzerine etkileri; gümrük kontrolü ve kaçakçılıkla mücadelede görevli personel ile gümrükte iş takibi yapanların bilgi düzeylerinin gümrük işlem süreleri ve kaçakçılık üzerine etkileri kapsamında dört başlık altında analiz edilmiştir. Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar, sıklıklarının (frekanslarına), geçerli yüzdelерinin ve kümülatif (birikimli) yüzdelерinin yer aldığı tablolar halinde gösterilmiştir. Ayrıca ankete katılanların yaş, cinsiyet, eğitim durumu,

mesleği ve meslekte çalışma süreleri gibi genel bilgileri ile katılımcıların gümrük prosedürleri, gümrük kontrol süreleri, yeni uygulamalar ve personelin bilgi düzeyleri hakkındaki görüşleri arasındaki ilişkiler çapraz tablo ve ki-kare testi ile analiz edilmiştir. Çalışmamızda elde ettiğimiz analiz sonuçları aşağıda değerlendirilmiştir:

- Ankete katılanların yarısından fazlasının (%58,4'ünün) gümrük prosedürlerinin karmaşıklığı ile kaçakçılık arasında ilişki kurmadığı görülmüştür. Buna karşın katılımcıların eğitim durumu ile gümrük prosedürlerinin karmaşıklığının gümrük kaçakçılığına yönlendirdiği ifadesi arasında %10 seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu sonuca göre katılımcıların eğitim durumu ilerledikçe “Gümrük prosedürlerinin karmaşıklığı gümrük kaçakçılığına yönlendirmektedir” ifadesine daha olumlu baktıkları görülmektedir.
- Gümrük kontrol sürelerinin kaçakçılık üzerindeki etkileri katılımcılara yönlendirilen “Gümrük kontrollerinin uzaması kaçakçılığa yönlendirir; gümrük kontrollerinin sıkılaştırılması kaçakçılığa yönlendirir ve gümrük kontrollerinin uzun sürmesi kaçakçılığın önemli bir nedenidir” ifadeleri ile test edilmiştir. Analizler yapılmadan önce soruların kendi içinde güvenilir olduğuna yönelik tespit yapılmıştır. Daha sonra üç ifadeden elde edilen cevaplara göre katılımcıların önemli bir kısmının gümrük kontrol süreleri ile kaçakçılık arasında ilişki kurmadığı görülmüştür. Buna karşın yapılan çapraz tablolarda örneğin katılımcıların yaşı ilerledikçe “Gümrük kontrollerinin uzaması kaçakçılığa yönlendirir” ifadesine daha olumlu yaklaştıkları görülmektedir. Ayrıca katılımcıların eğitim düzeyi yükseldikçe “Gümrük kontrollerinin uzun sürmesi kaçakçılığın önemli bir nedenidir” ifadesine daha olumsuz yaklaştıkları ulaşılan bir diğer farklı tespittir.
- Gümrük kontrol sürelerinin maliyetler üzerindeki etkileri ise dört farklı ifade ile araştırılmıştır. Bunlar “Gümrüklerdeki kontrol elemanlarının sayıca az olması gümrük işlem süresini artırır; Bakanlığın gümrük işlem sürelerini rapor etmesi denetim sürecini iyileştirir; gümrük kontrolü aşamasında firmaların zaman kaybına uğratılmaması önemlidir ve gümrük kontrollerinin hızlı sonuçlandırılması önemlidir.” ifadeleridir. Bu ifadelere verilen cevaplara göre katılımcıların %76,7'sinin gümrük kontrol elemanlarının sayıca az olmasının gümrük işlem süresini artırdığı; %83,3'ünün Bakanlığın gümrük işlem sürelerini rapor etmesinin denetim sürecini iyileştirdiği; %87,3'ünün gümrük kontrolü aşamasında firmaların zaman kaybına uğratılmamasının

önemli olduğu ve %89,5'inin gümrük kontrollerinin hızlı sonuçlandırılmasının önemli olduğu yönünde görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda ankete katılanların yarısından fazlasının gümrük kontrol sürelerinin iyileştirilmesinin etkilerinin olumlu olacağı fikrine sahip oldukları söylenebilir.

- Gümrük kontrolü sürecinde kullanılan yeni uygulamalar (e-denetim, tek pencere sistemi ve kâğıtsız gümrük işlemleri) ile teknolojik bir uygulama olan x-ray taramasının kaçakçılık üzerindeki etkilerini tespit etmek amacıyla katılımcılara yöneltilen ifadelerden elde edilen genel sonucun olumlu yönde olduğu görülmüştür. Buna göre katılımcıların %64,5'i e-denetim ile daha hızlı işlem yapıldığını; %66,1'i tek pencere sistemi uygulamasının gümrük işlem süresini azalttığı ve katılımcıların %83,3'ü gibi önemli bir çoğunluğunun x-ray taramasının kaçakçılığı önlemede etkin bir yöntem olduğunu yönünde fikir beyan ettiği görülmektedir. Ayrıca ankete katılan gümrük müşaviri ve çalışanları yeni uygulamalar hakkındaki bazı önerilerini açık uçlu soruda belirtmişlerdir. Bu önerilerden bazıları “yeni bir uygulamaya geçilirken ilgililere yetkili kişilerce bilgilendirme yapılması ve eğitim verilmesi; tüm kurumlar arasında tamamen elektronik ortam sağlanarak Tek Pencere Sistemine geçiş yapılması ve sistemin iyileştirilmesi için Ar-Ge çalışmalarının yapılması; E-denetim sisteminin daha fazla yaygınlaştırılması gerektiği” yönünde olduğu görülmektedir. Fakat katılımcıların neredeyse tamamına yakınının gümrük kaçakçılığını önlemede x-ray taramasının etkin bir yöntem olduğunu belirtmesine rağmen x-ray taramasındaki bazı uygulamaları eleştirdikleri görülmektedir. En yaygın eleştiri ve sunulan öneriler ise x-ray taramasının ciddi bir zaman aldığı ve bu sebeple x-ray taramasından önce kaçağı tecrübe ve daha etkin bir çalışma ile tespit etmek gerektiğidir. Diğer yandan bir diğer yeni uygulama olan kâğıtsız gümrük işlemlerinin etkinliği için ise katılımcıların yarısına yakınının (%46,1'inin) kâğıtsız gümrük işlemlerinin kaçakçılığı azaltmadığını düşündüğü görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %28,3'ü gibi yüksek bir oranının bu ifadeye kararsız yaklaşıtları dikkat çekmektedir. Bu durum katılımcıların açık uçlu soruda belirttiklerinden yola çıkarak kâğıtsız gümrük işlemlerinin yaygınlaşması durumunda oluşacak işsizlik sorunu ile ilişkilendirmeleri ile açıklanabilir.

- Gümrük kontrolü uygulamaları ile kaçakçılık arasındaki ilişkide görevli personel ile gümrükte iş takibi yapanların bilgi düzeylerinin etkilerini araştırdığımız çalışmamızda katılımcıların önemli bir kısmının (%86,1'i) kaçakçılıkla mücadelede gümrük personelinin gümrük mevzuatı hakkında yeterli bilgiye sahip olmasını

önemsediğı görölmüştür. Nispeten bir önceki soruya göre düşük bir orana sahip olsa da katılımcıların yarısına yakınının (%42,8'i) gümrükte iş/işlem yapanların işleyiş hakkında yeterli bilgiye sahip olmamasının kaçakçılığa sebep olduğunu düşündüğü dikkat çekmektedir.

Katılımcıların ifadelere verdikleri cevaplar değerlendirildikten sonra sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Katılımcıların gümrük kontrolü uygulamaları ve süreleri ile gümrük kaçakçılığı arasında ilişki kurmadığı;
- Katılımcıların gümrük kontrol sürelerinin iyileştirilmesinin etkilerinin olumlu olacağı fikrine sahip oldukları;
- Katılımcıların gümrük kontrol sürecinde kullanılan uygulamalara (e-denetim, tek pencere sistemi, kâğıtsız gümrük işlemleri ve x-ray taraması) kaçakçılığın önlenmesinde olumlu yaklaştıkları;
- Katılımcıların kaçakçılığın önlenmesinde görevli personel ile gümrükte iş takibi yapanların bilgi düzeylerinin iyileştirilmesini önemsedikleri söylenebilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- Gümrük kontrolü uygulamalarındaki aksaklıklar kaçakçılıkla ilişkilendirilmese bile maliyet oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu maliyetlerin gümrük kaçakçılığı ile mücadelenin başarılı bir şekilde yürütülmesi ile birlikte ithalat ve ihracat hacmi ile ithalatçı ve ihracatçılar üzerindeki olumsuz etkilerinin/boyutunun ilgili kurumlarca iyi tespit edilip önlemler alınması gerekmektedir.
- Gümrük kontrolü sürecinde kullanılan e-denetim, tek pencere sistemi, kâğıtsız gümrük işlemleri, x-ray taraması, Bakanlığın gümrük işlem sürelerini rapor etmesi gibi uygulamaların etkili olduğu ve önemsendiğı görölmüş olmakla birlikte yapılan eleştiriler ve öneriler de dikkate alınarak bu konudaki uygulamaların hızlandırılması ve iyileştirilmesi gerektiğı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Altunışık, R.; Coşkun, R.; Bayraktaroğlu, S.; Yıldırım, E. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi, 2007.
- Balcı, Murat. *Petrol Kaçakçılığı Suçları ve Petrol Piyasası Kanununda Düzenlenen Kabahatler*. Birinci. Ankara: Adalet Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2010.
- Bayraklı, H. H. - Saruç, N. T. - Sağbaş, İ. “Vergi Kaçırma Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları”. Antalya: 19. Maliye Sempozyumu, 2004.
- Bütün, Selçuk. *5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu Kapsamında Gümrük Kaçakçılığı Suçları*. Kocaeli Üniversitesi, 2008.
- Çopur, İlhan. *Gümrük Kaçakçılığıyla Mücadelede Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri; Türkiye Gümrükleri Üzerine Bir Araştırma*. Gümüşhane Üniversitesi, 2014.
- “Doing Business”. Erişim: 01 Mayıs 2019. <http://www.doingbusiness.org/>.
- Emniyet Genel Müdürlüğü KOM Daire Başkanlığı. “KOM Daire Başkanlığı Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2017 Raporu”. Ankara, 2019.
- Erdoğan, Şemsettin - Deligöz, Ergün. “Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): Gücü ve Geleceği”. *Savunma Bilimleri Dergisi The Journal of Defense Sciences Mayıs 14* (2015): 5-37.
- Gökçek, L. Gürkan. “Çivi Yazılı Tabletlerle Göre Eski Anadolu’da Vergi Uygulamaları Ve Kaçakçılık (M.Ö. ± 1975-1750)”. *Gazi Akademik Bakış 2/4* (2015): 147-155. <http://dergipark.gov.tr/gav/issue/6527/86548>.
- “Gümrük Kanunu (4458 Sayılı)”. 1999.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı. “Gümrük Genel Tebliği (Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirliği)(Seri No:6)”. 2016.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü. *Akaryakıt Kaçakçılığı ile Mücadele Yöntemleri El Kitabı*. Ankara, 2012.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü. *Uyuşturucu Maddeler ve Kaçakçılığı ile Mücadele*. Ankara, 2016.

“Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Taşra Teşkilatı Çalışma Yönetmeliği”. 2012.

“Gümrük ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (640 sayılı)”. 2011.

“Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği, Görev ve Yetkiler”. *Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği*. 2019. <https://www.gtmd.org.tr>.

“Gümrük Yönetmeliği”. 2009.

İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık İstihbarat Harekat ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı. *Organize Suçlarla Mücadele Rehberi*. T.C. İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık İstihbarat Harekat ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı, 2015.

İçişleri Bakanlığı KİHBİ Daire Başkanlığı. “Kaçakçılık, Kaçakçılıkla Mücadele ve Yaygın Kaçakçılık Türleri”. 2019. <http://www.kihbi.gov.tr/>.

Kahya, Dr. Yavuz. “Suç Teorileri Işığında Türkiye’de Kaçakçılık Olgusu: Toplumsal Nedenleri, Boyutları ve Algısı”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15/3 (2016). <https://doi.org/10.18037/ausbd.38731>.

Kalender, Ahmet. *Gümrük Kaçakçılığıyla Mücadelede Yaşanan Sorunlar İstanbul Örneği 2007-2008*. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2010.

Karaduman, Hüseyin. *Türkiye’de Eski Eser Kaçakçılığı*. İkinci. Ankara: ICOM Türkiye Milli Komitesi, 2008.

Karatay, Özcan - Kapusızoğlu, Mehmet. “Mali ve Ekonomik Suçların Terörün Finansmanı Bağlamında Değerlendirilmesi”. *Ekonomi Bilimleri Dergisi* 3/1 (2011): 1309-8020.

Kaya, Ahmet Emre. *Kaçakçılıkla Mücadelede İstihbaratın Rolü: Türkiye Gümrükleri*. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, 2012.

Kıbaroğlu, Mustafa. “Enerji Mi? Silah Mı? Nükleer’in İki Yüzü”. *Avrasya Dosyası – Nükleer Özel Sayı*. 2005. 1-12. <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu->

AvrasyaDosyasi-Nukleer-04Haziran2005.pdf.

KOM Daire Başkanlığı. “KOM Daire Başkanlığı 2005 Raporu”. 2006.
<http://www.kom.pol.tr/Documents/Raporlar/2005.pdf>.

“Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”. 1983.

Öğüt, Tahir. “Milli Sınırların Oluşumu Sürecinde Güneydoğu Anadolu’da Kaçakçılık Ekonomisi”. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* 31/2 (2011): 91-122.

Sakar, Zeynep Müjde. “Social sciences”. *International Social Sciences Studies Journal* 5/31 (2019): 1354-1370. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.26449/sssj.1331>.

Şencan, Hüner. *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Birinci. Ankara, 2005.

“Ticaret Bakanlığı”. Erişim: 17 Nisan 2019. <https://www.ticaret.gov.tr/>.

Türk Dil Kurumu. “Güncel Türkçe Sözlük”. Erişim: 05 Aralık 2018.
<http://www.tdk.gov.tr/>.

Üyümez, Erkan Mustafa - Gültekin, Raşit. “Gümrük Denetimi: Türkiye Uygulamalarının Analizi - Customs Audit: Analysies Of Turkey Practices”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/14 (08 Nisan 2016): 343-365. <https://doi.org/10.20875/sb.30139>.

World Bank. *Doing Business 2016: Measuring Regulatory Quality and Efficiency*. Washington, DC: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO, 2016.
<https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0667-4>.

World Bank. “Doing Business 2018: Reforming to Create Jobs”. *A World Bank Group Flagship Report*. 2018. 2. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0351-2>.

Yardımcıoğlu, Fatih - İzgi Şahpaz, Kadriye - Savaşan, Fatih. “İş Ortamı ve İyi Yönetişim ile Milli Gelir İlişkisi: İstatiksel Bir Analiz”. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/2 (2013): 251-277.

EK

Ek 1: Anket Formu

GÜMRÜK KONTROLÜ UYGULAMALARININ KAÇAKÇILIK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ ÖLÇMEYE YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI: KOCAELİ ÖRNEĞİ

Bu çalışma Gümrük Müşavirleri ve çalışanlarının gümrük kontrolü uygulamalarının kaçakçılık üzerindeki etkisi ile ilgili görüşleri hakkında bilgi edinmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Çalışma tamamen bilimsel amaçla yapılmakta ve sizden adınız ve soyadınız istenmemektedir. Katıldığınız ve sağladığınız katkılar için teşekkür ederiz...

Danışman: Prof. Dr. Temel GÜRDAL
Sakarya Üniversitesi S.B.F. Maliye Bölümü

Osman ŞAHPAZ
Yüksek Lisans Öğrencisi

BİRİNCİ KISIM

Yaşınız **Cinsiyetiniz** Kadın () Erkek ()
Eğitim Durumunuz İlköğretim() Lise() Ön Lisans() Lisans() Lisansüstü()
Mesleğiniz Gümrük Müşaviri()Gümrük Müşavir Yardımcısı()Gümrük İş Takipçisi()
Bu meslekte çalışma süreniz

İKİNCİ KISIM

	Size uygun olan bölüme (X) işareti koyunuz.	KESİNLİKLE KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	KARARSIZIM	KATILIYORUM	KESİNLİKLE KATILIYORUM
1	Gümrük prosedürlerinin karmaşıklığı gümrük işlem sürelerini artırmaktadır.					
2	Gümrük prosedürlerinin karmaşıklığı kaçakçılığa yönlendirmektedir.					
3	Gümrük kontrollerinin uzaması kaçakçılığa yönlendirir.					
4	Gümrük işlem sürelerinin uzaması ithalatçı firmanın maliyetlerini artırır.					
5	Gümrük işlem sürelerinin uzaması ihracatçı firmanın maliyetlerini artırır.					
6	Gümrük işlem sürelerinin uzaması nedeniyle artan maliyetler firmaları ithalattan caydırır.					
7	Gümrük işlem sürelerinin uzaması nedeniyle artan maliyetler firmaları ihracattan caydırır.					
8	Kaçakçılıkla mücadelede gümrük personelinin gümrük mevzuatı hakkında yeterli bilgiye sahip olması etkilidir.					
9	Gümrük kontrollerinin sıkılaştırılması kaçakçılığa yönlendirir.					
10	Gümrük kontrollerinin uzun sürmesi kaçakçılığın önemli bir nedenidir.					
11	Gümrüklerdeki kontrol elemanlarının sayıca az olması gümrük işlem süresini artırır.					
12	Bakanlığın gümrük işlem sürelerini rapor etmesi denetim sürecini iyileştirir.					
13	Gümrük kontrolü aşamasında firmaların zaman kaybına uğratılmaması önemlidir.					
14	Gümrük kontrollerinin hızlı sonuçlandırılması önemlidir.					
15	E-denetim ile daha hızlı işlem yapılmaktadır.					
16	Tek Pencere Sistemi gümrük işlem süresini azaltır.					
17	X-ray taraması kaçakçılığı önlemede etkin bir yöntemdir.					
18	Gümrükte iş/işlem yapanların işleyiş hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması kaçakçılığa sebep olmaktadır.					
19	Kâğıtsız gümrük işlemleri kaçakçılığını azaltır.					

ÜÇÜNCÜ KISIM

Gümrük işlem süresini artıran faktörleri (en çok artırandan başlayarak 1'den 9'a kadar) sıralayınız.

- () Belge kontrolü
- () Laboratuvar kontrolleri için numune alınması ve tahlil süreci
- () Belgelerin yetkililer arasında geçişi
- () Eşyanın kısmi muayenesi
- () Eşyanın tam muayenesi
- () Eşyanın dedektör köpekler ile aranması
- () Eşyanın x-ray taramasına sevk edilmesi
- () Kurumlar arası işlemler ve koordinasyon
- () Eşyanın ekspertiz tarafından kontrol edilmesi
- () Diğer

Gümrük işlem sürelerini hızlandıracaklarını düşündüğünüz önerilerinizi yazınız.
.....

ÖZGEÇMİŞ

26 Şubat 1986'da Antalya'da doğdu. İlkokulu Sakarya İlkokulu'nda, ortaokulu Kamile Çömlekçioğlu Ortaokulu'nda, ortaöğretimini ise Nazime Baki Saatçioğlu Anadolu Dış Ticaret Meslek Lisesi'nde olmak üzere Antalya'da tamamladı. 2004 yılında kazandığı Celal Bayar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu Uluslararası Ticaret Bölümü'nden 2008 yılında mezun oldu. Mart 2011'de gümrük muhafaza memuru olarak Kocaeli'de göreve başladı ve bu görevini halen sürdürmektedir.

